

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

prosincové vydání Bulletinu lidských práv zahajujeme příspěvkem Veroniky Bílkové a Kateřiny Šimáčkové, českých zástupkyň v Benátské komisi. Říjnovým „bestsellerem“ se stalo stanovisko k tzv. Istanbulské úmluvě, hojně diskutované i v ČR.

Navazuje Monika Hanych, která představuje téma umělé inteligence a lidských práv. Jako zástupkyně ČR ve výboru Rady Evropy pro tuto problematiku přibližuje, čím se bude nový orgán zabývat a jaká lidskoprávní úskalí může technologický pokrok představovat.

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost informuje Barbora Valíková o vývoji v případě Bosca Ntagandy, kdy po nedávném rozhodnutí o vině konžského povstalce nyní Mezinárodní trestní soud rozhodl o výši trestu a odsoudil jej ke 30 letům vězení.

Zuzana Andreska z evropské sekce se věnuje španělské kauze, ve které Evropský soud pro lidská práva

neshledal porušení práva na soukromí v případě sledování zaměstnanců pomocí kamerového systému.

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva vysvětluje Tereza Ciupková situaci v Bolívii, kde průběh prezidentských voleb vedl až k rezignaci Evo Moralese a jeho útěku do Mexika. Je namístě vnímat události jako státní převrat, nebo vítaný posun k demokracii? Anebo je situace ještě složitější?

Pavel Doubek z české sekce se zaměřuje na kritiku dodržování lidských práv v České republice ze strany Výboru OSN pro lidská práva. Tzv. závěrečná doporučení Výboru představují kromě určitých pozitivních aspektů rovněž celou řadu oblastí, které je v ČR zapotřebí zlepšit.

Krásný nový rok 2020 Vám přeje

za Centrum pro lidská práva a demokracii

Jan Lhotský

Obsah

Téma	 3
<ul style="list-style-type: none"> Benátky ve znamení Istanbulu – říjnové zasedání Benátské komise Umělá inteligence a lidská práva – nevyhnutelný střet? 	<ul style="list-style-type: none"> 3 9
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 13
<ul style="list-style-type: none"> Bosco Ntaganda odsouzen Mezinárodním trestním soudem ke 30 letům vězení Začal první vnitrostátní soudní proces s bojovníkem ISIS obviněným z genocidy spáchané na jezíděch Turecká vojenská operace v Sýrii z pohledu mezinárodního práva Možnost vzniku Úmluvy o předcházení a trestání zločinů proti lidskosti 	<ul style="list-style-type: none"> 13 16 18 21
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 24
<ul style="list-style-type: none"> López Ribalda a ostatní proti Španělsku: Sledování zaměstnanců kamerami Stanovisko generální advokátky Soudního dvora k relokačním kvótám: Polsko, Maďarsko a Česko porušily právo EU Další kritika polské justiční reformy: nucený odchod do důchodu byl dle Soudního dvora EU diskriminující Štrasburský soud: Bez záruky dostupné zdravotní péče nelze nikoho vyhostit 	<ul style="list-style-type: none"> 24 27 29 31
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 33
<ul style="list-style-type: none"> Protesty v Bolívii vedoucí k rezignaci prezidenta: posun k demokracii nebo státní převrat? Největší protesty od pádu režimu Saddáma Husajna otřásají Irákem Porušování humanitárního práva na Krymu a návrat Ruska do Rady Evropy 	<ul style="list-style-type: none"> 33 36 39
4) Česká republika a lidská práva	 42
<ul style="list-style-type: none"> Výbor OSN pro lidská práva počtvrté kritizuje Českou republiku V jakých případech lze stíhat pomluvu jako trestný čin? Pod pokličkou habilitačního řízení Lze zpětně trestat podvod u státní závěrečné zkoušky jejím zneplatněním? 	<ul style="list-style-type: none"> 42 45 48 50
Monitoring lidskoprávních publikací	52
Redakce Bulletinu	53

Citace titulní fotografie: Istanbul, zdroj: Adli Wahid on Unsplash, úpravy: fotka oříznuta.

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu** Centra najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Benátky ve znamení Istanbulu – říjnové zasedání Benátské komise

*Veronika Bílková a
Kateřina Šimáčková
Zástupkyně ČR v Benátské komisi*

Málokteré stanovisko Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva (tzv. Benátské komise) se stane opravdovým bestsellerem. Nejnověji se to povedlo stanovisku k ústavním dopadům ratifikace tzv. Istanbulské úmluvy, které bylo přijato na říjnovém zasedání (11. – 12. října 2019) a na jehož přípravě se podílela česká členka Benátské komise. Stanovisko, byť je primárně určeno Arménii, může být významné i pro další státy, včetně České republiky, a proto se na něj zaměříme podrobněji.

Z dalších výstupů přijatých během obsahově bohatého říjnového zasedání stojí za zmínku albánské stanovisko k pravomoci prezidenta zrušit volby a druhé arménské stanovisko vyjadřující se k návrhům soudní reformy. Další přijatá stanoviska se týkala albánského procesu majetkových přesunů, kosovského zákona o právních aktech, soudní reformy v Moldávii či možnosti navázat neschválení ústavních změn na proceduru vyhlášení nedůvěry vládě, která byla využita v Peru.

Istanbulská úmluva z pohledu Benátské komise

Istanbulská úmluva, přesněji řečeno Úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, vyvolává v posledním období vyhrcovanou debatu v řadě států Evropy. Vedle České republiky mezi ně patří též Arménie, jejíž současná vláda označila ratifikaci instrumentu za jeden ze svých politických cílů. Mezi hlavní námitky, jež jsou proti ratifikaci vznášeny, se řadí potenciální rozpor Istanbulské úmluvy s Ústavou Arménie. O posouzení oprávněnosti této námitky požádala Arménie Benátskou komisi. Stanovisko (Opinion No. 961/2019) dospělo k závěru, že námitka není oprávněná a že i když posouzení kompatibility Istanbulské úmluvy a Ústavy Arménie je v konečné fázi věci Ústavního soudu, Benátská komise „je toho názoru, že v úmluvě nejsou žádná ustanovení, o nichž by bylo možno říci, že odporují Ústavě Arménie“ (§ 116). Coby expertní právní orgán přítom Benátská komise nezaujala žádné stanovisko k tomu, zda by Arménie měla nebo neměla

Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva tradičně zasedala v italských Benátkách [1]

úmluvu ratifikovat – to je ponecháno na politickém rozhodnutí státu. Komise pouze konstatovala, že ratifikaci podle jejího názoru nestojí v cestě žádné ústavní překážky.

Než si důvody, jež Benátskou komisi k tomuto závěru přivedly, představíme podrobněji, sluší se připomenout pár základních faktů o Istanbulské úmluvě. Úmluva byla přijata v rámci Rady Evropy v roce 2011 a v platnost vstoupila o tři roky později. V současné době (říjen 2019) má 34 smluvních stran. Jedenáct dalších států – tj. všechny zbývající státy Rady Evropy mimo Ázerbájdžán a Ruskou federaci – a jedna mezinárodní organizace, Evropská unie, úmluvu podepsaly, ale dosud neratifikovaly. Dva signatáři, Bulharsko a Slovensko, ratifikační proces zastavily. Bulharsko tak učinilo po rozhodnutí Ústavního soudu, který shledal rozpor Istanbulské úmluvy s Ústavou Bulharska. Rozpor se odvíjel od pojmu gender, který soud vyložil – ne zcela v souladu s definicí uvedenou v Istanbulské úmluvě – jako

Benátky [2]

„sociální konstrukt, určený subjektivními preferencemi a názory jednotlivce a společnosti ohledně role muže a ženy“. Zapojení takto vymezeného pojmu genderu podle Ústavního soudu odporuje mj. ústavně danému zákazu diskriminace, neboť ten předpokládá to, že se s muži a ženami bude v závislosti na jejich biologických rozdílech zacházet odlišně. Na Slovensku ratifikaci v březnu 2019 zastavilo usnesení Národní rady.

Istanbulská úmluva si klade za cíl „chránit ženy proti všem formám násilí a předcházet, stíhat a odstraňovat násilí na ženách a domácí násilí“ (článek 1 odst. 1(a)). Násilí na ženách je definováno jako „všechny násilné činy založené na pohlaví (gender-based), které vedou nebo mohou vést k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě nebo utrpení žen /.../“ (článek 3a)), domácí násilí jako „všechny činy fyzického, sexuálního, psychického nebo ekonomického násilí, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, nebo mezi bývalými či současnými manželi a partnery /.../“ (článek 3b)). Úmluva vychází z přesvědčení, že násilí na ženách a domácí násilí nejsou jen věcí individuálního selhání konkrétních pachatelů, ale mají i strukturální dimenzi – odrážejí to, že ženám byla ve společnostech tradičně vyhrazena jiná role než mužům a že nerespektování této role mohlo být legálně sankcionováno i za použití násilí (např. bití manželky bylo

dlouho legální snad všude v Evropě, v některých zemích jsou dosud známy instituty typu vraždy ze cti či ženské obřízky). Právě zde vstupuje do hry onen „gender“, který sama úmluva vymezuje jako „sociálně ustanovené role, chování, jednání a vlastnosti, které příslušná společnost pokládá za odpovídající pro ženy a muže“ (článek 3c)). Ve snaze o vymýcení násilí na ženách a domácího násilí ukládá úmluva státům různé povinnosti, které lze shrnout do čtyř základních bodů (tzv. 4 Ps approach) – jde o prevenci násilí, potrestání pachatelů, poskytnutí pomoci obětem a proměnu vnímání násilí jako akceptovaného nástroje (pře)výchovy žen a dívek (nejen v Čechách).

Arménie je momentálně ve stejné situaci jako Česká republika, tj. Istanbulskou úmluvu podepsala (v lednu 2018, ČR připojila podpis v květnu 2016), ale ratifikační proces ještě nebyl dokončen. Velmi podobný v obou zemích je i charakter veřejné debaty, která má silně emotivní náboj a prolínají se zde argumenty právní, politické a symbolické (v Arménii je např. s ohledem na složitou historii vztahů se sousedním Tureckem jako velmi problematický vnímán fakt, že úmluva byla přijata právě v /tureckém/ Istanbulu). Konečně, prakticky shodné jsou v Arménii a v ČR rovněž hlavní právní či obecněji věcné námitky, jež bývají proti ratifikaci vznášeny.

Benátská komise se ve svém stanovisku zaměřila na pět takových námitek. Všechny, jak již víme, označila za nepodložené, resp. v jednom případě za nerelevantní pro posouzení souladu Istanbulské úmluvy s Ústavou Arménie.

Pět námitek proti ratifikaci Istanbulské úmluvy

Nerelevance se týká námítka, podle níž není Istanbulská úmluva potřebná – a to buď proto, že problémy, jež má řešit (násilí na ženách a domácí násilí), v Arménii neexistují, nebo proto, že sice existují, již je ale dostatečně řeší právní rámec existující na národní či mezinárodní úrovni. Je vcelku zřejmé, že bez ohledu na to, zda jsou tyto argumenty pravdivé či nikoli, pro posouzení ústavnosti úmluvy význam nemají. Dosažení ideálního faktického či právního stavu, dojde-li k němu opravdu někdy někde (a zprávy mezinárodních a nevládních organizací i data a analýzy předložené arménskými orgány nepotvrzují, že bychom zde měli do činění s takovým případem), může jistě hrát roli v úvahách o tom, nakolik je ratifikace určitého instrumentu žádoucí či potřebná, netvoří ale legální, tím méně ústavní překážku takové ratifikace.

Další tři námítka se zaměřují na právní pojmy a instituty obsažené v Istanbulské úmluvě a uvádějí, že: a) úmluva obsahuje pojmy, jež odporují Ústavě Arménie (vedle pojmu gender jde např. o pojmy genderová identita či sexuální orientace); b) úmluva vyžaduje od států protiústavní legislativní změny (např. legalizaci manželství osob stejného pohlaví nebo v ČR hojně diskutované prolomení mlčenlivosti u určitých profesí); a c) úmluva zavádí nové povinnosti v oblasti azylového práva. Pro podrobný rozbor námitek odkazujeme na samotné stanovisko, zde se z prostorových důvodů omezíme na pár základních bodů.

První námítka, jak stanovisko ukazuje, je založena na určitém neporozumění pojmem používaným v úmluvě. Typickým příkladem je pojem gender, který údajně vyžaduje popření biologických rozdílů mezi muži a ženami. „Gender“ přitom, jak jsme viděli výše, neodkazuje na biologické znaky mužů a žen, ale na sociální chápání rolí příslušníků obou pohlaví. Jeho zapojení do úmluvy tedy nemá popřít, že existují muži a ženy (bylo by ostatně podivné něco takového popírat v úmluvě o „násilí na ženách“), má pouze zabránit tomu, aby někdo byl na základě toho, že se nechová podle společenských očekávání spojených s jeho pohlavím, vystaven

Protesty proti ratifikaci Istanbulské úmluvy v Bulharsku [3]

Námítka Arménie se v mnohém podobají těm převládajícím v České republice [4]

násilí, resp. aby takové násilí bylo považováno za přijatelné (jak tomu bylo tradičně třeba u onoho bití manželky, vražd ze cti či ženské obřízky).

Druhá námitka má tendenci „včítat“ do Istanbulské úmluvy závazky, které v ní nejsou. Příkladem je údajný závazek legalizovat manželství osob stejného pohlaví, o němž, stejně jako o manželství a o osobách stejného pohlaví jako takových, není v úmluvě v podstatě žádná zmínka (nad rámec zákazu vynucených manželství a zákazu diskriminace). Obdobné závěry platí ve vztahu k údajné povinnosti prolomit závazek mlčenlivosti u představitelů určitých profesí, např. advokátů. Úmluva takovou povinnost nezakotvuje, pouze státům ukládá závazek přijmout opatření, jež by umožnila, aby představitelé určitých profesí, typicky pracovníci ve zdravotnictví, mohli oznámit podezření na závažné případy násilí na ženách, resp. domácí násilí, aniž by riskovali postih za prolomení zásady mlčenlivosti (článek 28).

Třetí námitka se týká údajných změn závazků státu v oblasti azylového práva, které má úmluva vyžadovat. Ústavní dimenze této námitky není zcela jasná, vzhledem k tomu, jaký význam ve veřejné debatě je v poslední době – opět shodně v Arménii a v České republice – věnován otázkám azylu a migrace, se k ní ale stanovisko vyjadřuje. Poukazuje přitom na to, že ony nové prvky, které má Istanbulská úmluva zavádět – tj. možnost, že násilí na ženách či domácí násilí bude považováno za jeden z legálních důvodů pronásledování, na jejichž základě lze člověku udělit azyl, resp. přiznat status uprchlíka (gender-based asylum) – jsou již nyní součástí závazků, jež státy mají – a to v rámci Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a, jak ukazuje judikatura Evropského soudu pro lidská práva, i v rámci Evropské úmluvy o ochraně lidských práv z roku 1950.

Poslední námitka má institucionální charakter. Zaměřuje se na činnost expertního orgánu ustaveného Istanbulskou úmluvou, tzv. GREVIO (Skupina ex-

Ilustrační foto [5]

pertů proti násilí vůči ženám a domácímu násilí). Tento orgán má mít nestandardně široké kompetence, v důsledku čehož by jeho aktivity mohly zasahovat do suverenity států. Zvláštní výhrady budí vymezení výsad a imunit členů GREVIO, které je obsaženo v samostatné příloze v úmluvě. Výsady a imunity zahrnují mj. zákaz zatčení či zadržení, vynětí z trestní jurisdikce či vynětí z omezení týkajících se svobody pohybu. Stanovisko konstatuje, že na rozsahu kompetencí GREVIO obecně i na okruhu výsad a imunit garantovaných jeho členům není nic neobvyklého. Istanbulska úmluva v tomto kopíruje model, který je znám z jiných lidskoprávních úmluv Rady Evropy. Z hlediska kompetencí není ostatně GREVIO nijak silným orgánem, např. jeho rozhodnutí nemají právně závaznou povahu, tento orgán nemá pravomoc posuzovat individuální stížnosti aj. Neobvykle může působit zakotvení výsad a imunit ve zvláštním protokolu, to je ale motivováno tím, že úmluva je otevřená nečlenskými státním rady Evropy, které nejsou vázány obecnou *Úmluvou o výsadách a imunitách Rady Evropy* z roku 1949.

Stanovisko Benátské komise analyzuje nejčastější námitky, jež jsou v souvislosti s ratifikací Istanbulske úmluvy vznášeny, a ukazuje, že z právního, resp. ústavněprávního hlediska nejsou tyto námitky oprávněné. Závěr samozřejmě stricto sensu platí jen

pro Arménii, protože právě její ústava byla předmětem rozboru. S ohledem na to, že tato ústava se v klíčových bodech značně podobá základním zákonům jiných států, včetně České republiky, může ovšem být stanovisko využito také v rámci jiných národních debat, včetně té české. Ještě jednou je třeba připomenout to, že stanovisko neříká, zda státy mají či nemají ratifikovat Istanbulskou úmluvu – to je otázka suverénního rozhodnutí každé země. Toto rozhodnutí jistě nemusí brát v úvahu jen právní faktory, pokud se ale má opírat i o ně, je důležité, aby tak činilo ve světle toho, co Istanbulska úmluva reálně říká, zakotvuje a předvídá, nikoli toho, co do ní bývá – ne vždy oprávněně – projektováno. Právě odlišení reality a mýtů v právní, resp. ústavněprávní oblasti by stanovisko mělo výrazně napomoci.

Albánie a (opět) Arménie

Stanovisko k Istanbulske úmluvě bylo nesporně nejvýznamnějším výstupem říjnového zasedání Benátské komise. Pozornosti by ale neměla ujít ani některá stanoviska další. Vedle druhého arménského mezi ně patří také albánské stanovisko. Albánie prochází poslední dobou politickou krizí, která se odráží v napjatém vztahu mezi parlamentem a prezidentem. V rámci této krize začal parlament podnikat kroky směřující k odvolání prezidenta (impea-

chment), a to v souvislosti se zrušením a pozdějším odložením místních voleb, k němuž došlo z jeho strany v červnu tohoto roku (volby se následně konaly bez účasti opozičních stran a při malém zájmu voličů, prezident jejich platnost neuznává). Na Benátskou komisi se parlament obrátil s prosbou o posouzení toho, nakolik odložení, resp. zrušení místních voleb spadá mezi pravomoci prezidenta a zda případné překročení pravomoci v této věci může vést k odvolání hlavy státu. Komise (Opinion No. 959/2019) dospěla k závěru, že „při absenci zákonného ustanovení k této věci může prezident zrušit volby do místních orgánů jen za situace, která odpovídá kritériím pro vyhlášení výjimečného stavu“ (§94), i pak k tomu ale potřebuje zvláštní ad hoc zákonné zmocnění. To v daném případě neexistovalo. Otázkou, zda toto překročení pravomocí dává dostateč-

Albánský prezident Ilir Meta [6]

ný základ pro odvolání prezidenta, komise přímo nezodpovídá. Nepřímo ovšem vyjadřuje pochyby o tom, zda porušení ústavy, k němuž zde došlo, vykazuje dostatečný stupeň závažnosti (seriousness) vyžadovaný pro impeachment. Stanovisko je samozřejmě vázáno na kontext Albánie, může ale vzbudit určitý zájem i v ČR, která, jak víme, problém vztahu prezidenta k jiným orgánům veřejné moci řeší, byť z odlišných důvodů, v poslední době též.

Posledním stanoviskem, které zmíníme, bylo (druhé) arménské stanovisko věnované novele Soudního řádu a některých dalších zákonů (Opinion No. 963/2019). V mnoha ohledech se jednalo o klasické soudní stanovisko Benátské komise, která povětšinou nebývá příliš kontroverzní a často se omezuje na soudní „technikálie“. Tentokrát to platilo jen zčásti. Velkou debatu – vlastně asi největší během říjnového zasedání – vyvolala ustanovení novely, která předvídá možnost předčasného odchodu soudců Ústavního soudu Arménie do penze. Možnost není otevřena všem soudcům, ale jen těm, kteří se úřadu ujali před rokem 2015, a patří tedy mezi arménské „staré struktury“. Těmto lidem má úprava nabídnout důstojný odchod z justice, který by navíc měly provázet určité benefity. Arménie krok zdůvodňuje porevoluční situací, která vyžaduje nové přístupy a nové lidi. Na rozdíl od předchozích případů reforem justice v Polsku a Maďarsku zde Benátská komise s ohledem na to, že odchod do důchodu je prezentován jako (výhodná) možnost, nikoli povinnost, a týká se relativně omezeného okruhu osob, nepřistupuje ke kategorickému odmítnutí úpravy. Klade ovšem důraz na to, aby odchody skutečně zůstaly dobrovolné (což jistě nebude lehké posoudit), aby byly přístupny všem soudcům Ústavního soudu a aby stát promyslel, jak se vyrovná s případným hromadným odchodem velké části soudců.

Fotografie

- [1] Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva tradičně zasedala v italských Benátkách. Zdroj: pixabay.com, CC BY 00., úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Benátky, Zdroj: flickr.com, CC BY-SA 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Protesty proti ratifikaci Istanbulské úmluvy v Bulharsku. Zdroj: en.wikipedia.org, CC BY-SA 4.0, úpravy: fotografie oříznuta.
- [4] Námitky Arménie se v mnohém podobají těm převládajícím v České republice. Zdroj: en.wikipedia.org, CC BY-SA 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [5] Ilustrační foto. Zdroj: pixabay.com, CC BY 00., úpravy: ořez.
- [6] Albánský prezident Ilir Meta. Zdroj: commons.wikimedia.org, CC BY-SA 2.5., úpravy: fotografie oříznuta.

Umělá inteligence a lidská práva – nevyhnutelný střet?

Monika Hanych
Zástupkyně ČR ve výboru Rady Evropy
k umělé inteligenci a lidským právům

Samořiditelná auta, algoritmy rozhodující ve zdravotnictví, bankách, na soudech či při pracovních pohovorech, autonomní zbraňové systémy... Nové technologie nás dnes obklopují na každém kroku a mohou zasáhnout do práv jednotlivců i celé společnosti. Jak se k novodobému lidskoprávnímu problému staví Rada Evropy a její nový výbor k umělé inteligenci?

Základní otázka ohledně života, vesmíru a vůbec

Ve slavném románu Douglase Adamse *Stopařův průvodce po Galaxii* hledal počítač *odpověď na základní otázku ohledně života, vesmíru a vůbec* odpověď dlouhých sedm a půl milionu let. Není to ovšem tak dávno, kdy se v médiích společnost Google chlubila svým kvantovým procesorem, jenž (údajně) úlohu, která by běžným počítačům trvala vyřešit deset tisíc let, zvládl rozluštit za dvě stě vteřin.

Jak proto upozornil nově zvolený předseda výboru Rady Evropy k umělé inteligenci a lidským právům (CAHAI) Gregor Strojín, v dnešní době rychle se vyvíjejících technologií už není otázkou, zda stroje něco dokáží, ale na jaké otázky se jich ptáme, k čemu je skutečně chceme využít a co by případně mělo být zapovězeno.

Ačkoliv tajemno spojené s technologickým pokrokem ve vědě fascinuje lidstvo po staletí (a je zdrojem četných uměleckých děl od *Frankensteina* a Čapkova *R.U.R.* až po kultovní filmy *Vesmírnou odyseu* a *Blade Runner*), současný překotný vývoj již tolik prostoru pro poetiku nenabízí. Zdá se totiž, že lidstvo se některým filmovým scénářům přibližuje až nepříjemně blízko či je dokonce překonává. Jak by asi dnes Orwell reagoval při zjištění, že existuje propracovaný systém kamerového sledování a automatizovaného rozpoznávání obličejů stovek milionů lidí v největším státě světa, na němž je založeno jejich sociální bodové hodnocení, a tím do značné míry předurčen jejich další osud?

Dohledový kamerový systém [1]

Vyžádají si nové technologie novou úmluvu?

Dobrou zprávou je, že odpovědnosti spojené s technologickým pokrokem jsou si kromě literátů vědmi také lidé zodpovědní za ochranu práv jednotlivců i společnosti. Právě proto Rada Evropy na nedávném zasedání Výboru ministrů schválila mandát pro fungování nového ad hoc výboru k umělé inteligenci a lidským právům, který by měl během následujících let přispět k budoucímu nastavení právního rámce umělé inteligence [1] v oblastech, v nichž může dojít ke střetu s lidskými právy.

Hlavním úkolem výboru CAHAI je vypracování studie proveditelnosti, která má následně posloužit jako základ pro závazný či doporučující právní dokument Rady Evropy, tedy například novou úmluvu, etický kodex či doporučení pro členské státy. Zadání studie stojí na premise, že vývoj i použití umělé inteligence (*artificial intelligence*, AI) má být v souladu s vládou práva, demokracií i lidskými právy členských států Rady Evropy. Že se bude jednat o úkol nesnadný, ale zároveň vysoce aktuální, se shodli jak jednotliví zástupci zemí, tak i vysoký počet pozorovatelských organizací, které o jednání a konzultace projevíly zájem.

Právě informace z praxe, zejména z byznysu, akademie, nevládních organizací a občanské společnosti mají výboru posloužit jako cenný zdroj při zpra-

cování podkladového materiálu. Oblastí, v nichž se přitom umělá inteligence střetává s lidskými právy, je více než dost; ať už jde o hojně diskutovaná samořiditelná auta a nastavení odpovědnosti za jejich chyby, možnou diskriminaci na základě automaticky snímaných a vyhodnocovaných biometrických údajů (využitelných např. ve zdravotnictví, vzdělávání nebo na pracovním trhu), autonomní zbraňové systémy [2], potlačování svobody projevu v online prostoru, manipulaci předvolebních kampaní (často zmiňovaným ukázkovým případem zde bývá *Cambridge Analytica*) či předsudky objevující se ve výsledcích online vyhledávání. Samostatnou kapitolu tvoří také využívání obrovského množství osobních údajů a jejich ochrana.

Otázkou k vyřešení zůstává, do jaké míry jsou již existující právní předpisy schopny jednotlivé oblasti pokrýt a případné nežádoucí situace (spolu) vytvořené za pomoci technologií právně řešit. Navíc, ačkoliv se důraz klade na transparentnost a vysvětlitelnost fungování jednotlivých algoritmických postupů a strojového učení, podle některých vývojářů je tento „právní“ požadavek nesplnitelný – systémy se samy učí a postupně vyvíjejí, není tedy vždy možné zpětně přesně popsat postup, jakým došly k výsledku.

Platí etická pravidla v kyberprostoru? [2]

42 odpovědí Rady Evropy

Výbor CAHAI tedy stojí před nelehkým úkolem a není v něm sám. Rozsáhlé práce dalších orgánů Rady Evropy i jiných mezinárodních organizací (jako například OSN, OECD, Evropské unie) naznačují, že problematika bude veřejným diskuzím a regulatorním snahám v příštích letech stále více dominovat.

Rada Evropy doposud k dílčím tématům spojených s umělou inteligencí vyprodukovala 42 dokumentů. [3] Ve *Strategii pro správu internetu 2016–2019* zdůraznila nutnost chránit lidská práva v online prostoru a vývoj technologií i tvorbu veřejných politik zaměřit na člověka. Inspirací může být například článek *2 Úmluva o lidských právech a biomedicíně* („Oviedská úmluva“), který stanovuje, že zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy. Deset rad, na co se zaměřit při střetu AI a lidských práv, lze nalézt také v doporučení Komisařky pro lidská práva z května roku 2019. [4]

Za důležitou dále Rada Evropy považuje ochranu dětí v digitálním prostředí. Jak Výbor ministrů zdůrazňuje ve svém doporučení k tomuto tématu, v online prostoru se u dětí neklade důraz jen na jejich nejlepší zájem, svobodu projevu a možnosti získávání informací, ale také na různé aspekty práva na soukromí, ochranu a účinné prostředky nápravy.

Zájemce o fungování soudnictví by pak neměl minout první dokument Rady Evropy k etickému využívání umělé inteligence na soudech. Komise pro hodnocení efektivit justice (CEPEJ) totiž v prosinci 2018 přijala *Chartu stanovující etické zásady při využití umělé inteligence v soudních systémech*. Charta mimo jiné zakotvuje, že etika, respektování lidských práv a zásady nezávislosti soudů, včetně transparentnosti, nestrannosti a spravedlnosti řízení, mají být součástí vývoje veškerých systémů založených na využití umělé inteligence od samého začátku („ethics by design“). Zakotvuje také zásadu, že celý proces má být pod uživatelskou kontrolou.

Ačkoliv nepožívá zdaleka takové slávy jako unijní *Obecné nařízení o ochraně osobních údajů* („GDPR“), významným dokumentem Rady Evropy v oblasti nakládání s daty je *Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat* („Úmluva 108“, v nynějším revidovaném znění „Úmluva

Čeká nás střet umělé inteligence a demokracie? [3]

108+“). Ta totiž k odpovědnému, zejména přeshraničnímu, nakládání s osobními údaji zavazuje i neunijní státy, jakými jsou například Ruská federace nebo Turecko. A přistoupit k ní mohou i nečlenské státy Rady Evropy.

Plnění pravidel dle Úmluvy 108+ sice nepodléhá přezkumu Evropského soudu pro lidská práva, ten ochranu osobních údajů nicméně podřadil pod právo na soukromí dle článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech. Neplnění pravidel dle Úmluvy 108+ tedy může představovat porušení práva na soukromí.

Úmluva 108+ zavádí například zásady účelového omezení a zákonnosti zpracování osobních údajů, transparentnosti (informační povinnosti správce vůči subjektům údajů), právo na výmaz protiprávně zpracovávaných údajů a náhradu škody nebo právo na námitku proti automatizovanému zpracování osobních údajů. Zpracovatelé dat mají také povinnost oznamovat dozorovým úřadům pro ochranu osobních údajů bezpečnostní nehody, které mohou zasáhnout do práv dotčených osob.

Reakce na umělou inteligenci v EU a České republice

Motivována dravým přístupem jiných velkých hráčů v oblasti nových technologií a umělé inteligence, také Evropská unie v posledních letech podnikla právní i další kroky v této oblasti. V dubnu 2018 nejprve ve strategii pro AI slíbila navýšit objem veřejných a soukromých investic nejméně na 20 miliard eur ročně pro příštích deset let, zajistit dostupnost dostatečného objemu dat, podpořit talenty a vybudovat v dané technologii důvěru.

Založila také expertní skupinu složenou z nezávislých odborníků (AI HLEG), kteří vytyčili sedm podmínek důvěryhodnosti umělé inteligence. Jsou jimi možnost řízení a dohledu ze strany člověka; robustnost a bezpečnost; ochrana soukromí a dat; transparentnost, diverzita, zákaz diskriminace a rovné zacházení; společenský a environmentální prospěch a odpovědnost za systémy umělé inteligence a za výsledky jejich činnosti. Důraz se opět klade na přístup orientovaný na člověka.

Skupina AI HLEG informace z praxe získává skrze platformu *European AI Alliance*, která sdružuje zájmové organizace i jiné dotčené orgány. Tímto postupem se snaží zajistit, že připravovaná etická pravidla zároveň neomezí konkurenceschopnost evropských podniků v této rychle se rozvíjející oblasti.

Česká republika v problematice umělé inteligence nepatří sice k úplným lídrům – například Estonci již připravují konkrétní právní rámec –, tématu se nicméně alespoň na rozdíl od některých jiných evropských států začala v ucelené podobě věnovat. Pod taktovkou Ministerstva průmyslu a obchodu tak vznikl dokument *Národní strategie umělé inteligence v ČR*, který chce zemi během následujících dvanácti let posunout na technologickou a inovativní špičku v této oblasti. Poněkud ambiciózně také slibuje, že stát zajistí bezpečnost automobilů bez řidiče, robotů i autonomních zbraní, „*zkrátka všude tam, kde se potkává člověk a inteligentní stroj.*“

Pevně věřím, že tuto tezi budeme mít možnost v blízké době sami otestovat.

Poznámky

- [1] K samotnému pojmu „umělá inteligence“ je třeba dodat, že neexistuje žádná globálně přijímaná definice, s níž by se dalo pracovat. Ani na prvním zasedání výboru CAHAI se jednotlivé členské státy neshodly, zda je pojem nejprve třeba přesně definovat a teprve pak navázat další prací, nebo naopak shromážďovat příklady užití z praxe a na jejich základě nechat definici postupně vykrystalizovat.
- [2] Autonomní zbraňové systémy jsou dalším z dlouhodobě palčivých a právně (nevy)řešených otázek. K možnostem jejich regulace viz např. článek Lukáše Hodera již z roku 2013 na blogu *Jiné právo* (http://jinepravo.blogspot.com/2013/12/autonomni-zbranove-systemy-pravo_1.html).

Dron v pohybu [4]

[3] Jejich úplný seznam lze nalézt (ke dni 30. listopadu 2019) v dokumentu Rady Evropy CAHAI(2019)INF2 (<https://rm.coe.int/cahai-2019-inf2-coe-action/168098bd13>).

[4] Rada Evropy. 2019. *Unboxing Artificial Intelligence: 10 steps to protect Human Rights*. Štrasburk: Rada Evropy (<https://rm.coe.int/unboxing-artificial-intelligence-10-steps-to-protect-human-rights-reco/1680946e64>).

Zdroje

- Rada Evropy. 2019. *Council of Europe and Artificial Intelligence*. Štrasburk: Rada Evropy (<https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/home>).
- Rada Evropy. 2019. *Ad Hoc Committee on Artificial Intelligence – CAHAI*. Štrasburk: Rada Evropy (<https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cahai>).
- Evropská komise. 2019. *The European AI Alliance*. Brusel: EU Publishing (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/european-ai-alliance>).
- Evropská komise. 2019. *High-Level Expert Group on Artificial Intelligence*. Brusel: EU Publishing (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/high-level-expert-group-artificial-intelligence>).
- Vláda ČR. 2019. *Národní strategie umělé inteligence v ČR* (https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/umela-inteligence/NAIS_kveten_2019.pdf).
- Epravo.cz. 20. 7. 2018. *Modernizace Úmluvy 108, základního nástroje Rady Evropy pro ochranu osobních údajů*. Praha: epravo.cz (<https://www.epravo.cz/top/clanky/modernizace-umluvy-108-zakladniho-nastroje-rady-evropy-pro-ochranu-osobnich-udaju-107901.html>).

Fotografie

- [1] Dohledový kamerový systém, autor: Florian Olivo, zdroj: unsplash.com., úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Platí etická pravidla v kyberprostoru?, autor: Markus Spiske, zdroj: unsplash.com., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Čeká nás střet umělé inteligence a demokracie?, autor: Markus Spiske, zdroj: unsplash.com., úpravy: fotografie oříznuta.
- [4] Dron v pohybu, autor: asoggetti, zdroj: unsplash.com., úpravy: fotografie oříznuta.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Bosco Ntaganda odsouzen Mezinárodním trestním soudem ke 30 letům vězení

Barbora Valíková

V návaznosti na červencový rozsudek, ve kterém byl Bosco Ntaganda uznán vinným v 18 bodech obžaloby, rozhodl Mezinárodní trestní soud o výši trestu. S ohledem na závažnost zločinů a dlouhodobé následky pro oběti se Soud rozhodl přistoupit ke 30 letům odnětí svobody. Jedná se o dosud nejvyšší trest udělený Mezinárodním trestním soudem.

Stíhání Bosca Ntagandy

Bosco Ntaganda byl před Mezinárodním trestním soudem (dále MTS či „Soud“) stíhán za zločiny spáchané v provincii Ituri v Demokratické republice Kongo (*Democratic Republic of the Congo, DRC*) mezi lety 2002 a 2003. Situace v Ituri byla MTS vyšetřována kvůli závažnosti zločinů, které se v provincii v průběhu etnického konfliktu odehrály. Sám Ntaganda působil v čele milice zvané Vlastenecké síly za osvobození Konga, formované příslušníky etnické skupiny Hema. Jako sedmnáctiletý působil ve Rwandské vlastenecké frontě, kde bojoval za svržení režimu zodpovědného za rwandskou genocidu v roce 1994. Na konci devadesátých let se pak zapojil do bojů v sousedním DRC.

Proti Ntagandovi byly v letech 2006 a 2012 vydány dva zatykače, první pro podezření ze zločinů spojených s užíváním dětských vojáků, druhý pak obvinění rozšířil na celkem 18 bodů týkajících se široké škály zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. V roce 2013 se Ntaganda přihlásil na ambasádu Spojených států v Kigali a požádal o převezení do Haagu. Stal se tak prvním obviněným, jenž se MTS vydal dobrovolně.

Ntagandova výpověď před soudem celkem trvala šest týdnů. Obžalovaný v jejím průběhu popřel veškerá obvinění a sám sebe označil za „revolucionáře, nikoliv kriminálního“. Proces s Ntagandou dopro-

Bosco Ntaganda [1]

vázely kontroverzní momenty, jako například snaha obhajoby napadnout Ntagandovo stíhání za zločiny spojené se znásilňováním a sexuálním otroctvím dětských vojáků, neboť dle Ženevských úmluv nejsou za válečné zločiny považovány zločiny páchané proti členům vlastní ozbrojené skupiny (viz Bulletin květen 2017, s. 10). Neúspěchem skončila také snaha diskvalifikovat soudkyni Kuniko Ozaki, která vedle svého soudcovského angažmá krátce působila na postu japonské velvyslankyně v Estonsku.

Červencový rozsudek o vině

Rozsudek vyneseny v červenci 2019 uznal Ntagandu vinným ve všech 18 bodech obžaloby, což je nejvyšší počet bodů, ve kterých kdy MTS odsoudil jednoho obžalovaného. Soud rozhodl, že prokuratura dokázala efektivně vyvrátit tvrzení obhajoby. Ntaganda

Tříčlenný senát při vyhlášení trestu [2]

byl uznán přímým pachatelem tří zločinů: vraždy ve formě válečného zločinu i zločinu proti lidskosti (fakticky se jednalo o jeden čin) a perzekuce jakožto zločinu proti lidskosti.

Rozsudek také označil Ntagandu za nepřímého spolupachatele (*indirect co-perpetrator*) dalších 15 zločinů, mezi něž patří úmyslné vedení útoků proti civilnímu obyvatelstvu a objektům, plenění, verbování dětí pod 15 let, deportace nebo násilný přesun obyvatelstva. Významnou část rozsudku pak tvořilo odsouzení obžalovaného za nepřímé podílení se na vícečetných sexuálních zločinech, konkrétně na znásilnění jako zločinu proti lidskosti i zločinu válečném a na zločinu sexuálního otroctví, včetně zneužívání dětí působících v Ntagandově milici (více o rozsudku viz Bulletin červenec-srpen 2019, s. 13).

Vynesení výše trestu

Dne 7. listopadu MTS zveřejnil Ntagandův trest. Jednalo se o nejvyšší trest, který Soud za dobu své existence udělil, a to 30 let odnětí svobody. Ntaganda již ve vazbě strávil šest a půl let, které mu budou od trestu odečteny, ve výsledku by tedy měl ve vězení strávit ještě 23,5 let. Nejvyšší individuální tresty se týkaly vraždy a pokusu o vraždu (30 let), perzekuce (30 let) a znásilňování civilistů (28 let).

Soud zároveň rozhodl, že Ntagandovi nebude uložena pokuta ani jiný trest finančního charakteru.

Jak podotkl předsedající soudce Robert Fremr, pokud je obviněný uznán vinným ve vícero bodech obžaloby, celkový trest nesmí být nižší než nejvyšší trest udělený v individuálním bodě. Článek 77 Římského statutu ovšem stanoví maximální dobu odnětí svobody na 30 let, s výjimkou případů, kdy by extrémní závažnost zločinů ospravedlnila udělení doživotního trestu. Dle senátu složeného ze soudců Roberta Fremra, Kuniko Ozaki a Chang-ho Chunga Ntagandovi zločiny – ačkoliv velmi závažné – nedostahují vysokého prahu potřebného pro udělení doživotního trestu.

Doposud byl nejvyšší trest MTS udělen Thomasi Lubangovi, vojenskému veliteli a politickému vůdci taktéž působícímu v DRC. Lubangovi byl udělen trest 14 let odnětí svobody. V odůvodnění výše rozsudku soudci jmenovali Ntagandovo nepřímé podílení se na vraždě nejméně 74 lidí, přičemž osobně zavraždil kněze. Ntagandovo jednání mělo být účelně plánováno s cílem vyhnat příslušníky etnika Lendu z určitých oblastí v provincii Ituri. Zločiny spáchané Ntagandou zároveň zanechaly četné oběti dlouhodobě fyzicky, psychicky i sociálně poznamenané. Právě závažnost těchto zločinů a jejich dlouhodobý dopad přiměly soudce udělit doposud nejvyšší trest.

Reakce obhajoby

Ntaganda se proti rozsudku i trestu odvolal. Obhajoba požádala o zproštění obžaloby argumentujíc zaujatostí jednoho ze soudců, konkrétně soudkyně Kuniko Ozaki. Podle obhajoby Ozaki ztratila zdání soudcovské nezávislosti, když v době svého působení u MTS přijala post japonské diplomatky, díky čemuž navíc významná část jejích příjmů pocházela od japonské vlády. V důsledku lobbování obhajoby za její odstoupení se pak měla stát zaujatou proti Ntagandovi a tudíž neschopnou nestranně rozhodnout o Ntagandově vině či nevině. Dle tvrzení obhajoby měl Soud navíc pochybit v přisouzení odpovědnosti Ntagandovi za některé zločiny, které nespádaly do rámce vymezeného potvrzením obvinění před zahájením hlavního líčení (*confirmation of the charges before trial*). Obhajoba nyní požaduje zrušení rozsudku a obnovení soudního řízení.

Přestože odvolání by mohlo rozsudek ještě zvrátit, případ se již nyní vepsal do historie mezinárodního trestního práva. Přelomovým se stal jak z hlediska výše trestu, tak prokázáním viny ve všech bodech obžaloby, přičemž se zároveň jednalo o nejvyšší počet bodů obžaloby, ve kterých byla jedna osoba MTS odsouzena. Rozsudek je také prvním, v němž MTS obžalovaného odsoudil za vícečetné sexuální zločiny.

Předsedající soudce Robert Fremr [3]

Prokurátorka MTS Fatou Bensouda [4]

Zdroje

- International Criminal Court. Bosco Ntaganda sentenced to 30 years' imprisonment. 7. listopadu 2019 (<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1494>).
- Wakabi, Wairagala. Ntaganda Handed 30-Year Prison Sentence at ICC. International Justice Monitor. 7. listopadu 2019 (<https://www.ijmonitor.org/2019/11/ntaganda-handed-30-year-prison-sentence-at-icc/>).
- Wakabi, Wairagala. Defense Lawyer Says Ntaganda Not Surprised by 30-Year Sentence. International Justice Monitor. 8. listopadu 2019 (<https://www.ijmonitor.org/2019/11/defense-lawyer-says-ntaganda-not-surprised-by-30-year-sentence/>).
- Wakabi, Wairagala. Ntaganda's Lawyers Appeal His Conviction; Cite Lack of Judicial Impartiality. International Justice Monitor. 18. listopadu 2019 (<https://www.ijmonitor.org/2019/11/ntagandas-lawyers-appeal-his-conviction-cite-lack-of-judicial-impartiality/>).
- Valíková, Barbora. Rozsudek v případě Ntaganda: Historický úspěch Mezinárodního trestního soudu? Centrum pro lidská práva a demokratizaci. Bulletin lidských práv. 6. číslo, XI. ročník, červenec-srpen 2019 <http://www.centrumlidskaprava.cz/sites/default/files/attachment/bulletin/bulletincervenc-srpen2019w.pdf>.

Fotografie

- [1] Bosco Ntaganda, zdroj: ICC-CPI, úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Tříčlenný senát při vyhlášení trestu, zdroj: ICC-CPI., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Předsedající soudce Robert Fremr, zdroj: ICC-CPI., úpravy: fotografie oříznuta.
- [4] Prokurátorka MTS Fatou Bensouda, zdroj: ICC-CPI., úpravy: fotografie oříznuta.

Začal první vnitrostátní soudní proces s bojovníkem ISIS obviněným z genocidy spáchané na jezíděch

Jana Šikorská

V Německu začal trestní proces s bojovníkem ISIS, který je vůbec jako první na světě obviněný z genocidy proti jezídům. Jedná se tak o další proces probíhající v Německu na základě tzv. univerzální jurisdikce.

„Německo nemůže být útočištěm pro válečné zločince.“ – to jsou slova německého policejního inspektora Klause Zorna. Poslední měsíce nasvědčují tomu, že to nebyla pouze prázdná fráze. V říjnu tohoto roku začaly výslechy Iráčana Taha A.J., který je obžalovaný ze spáchání aktů genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a obchodování s lidmi. Oběťmi jeho činů byla matka a dcera, které patřily ke skupině jezídů. Několik měsíců před obžalováním začala německá prokuratura s výslechy jeho partnerky, která je stíhaná mnichovským soudem za vojenské zločiny a zločiny proti lidskosti rovněž spáchané na zmíněné matce a dceři.

Jezídové jako oběti ISIS

Jezídové jsou etno-náboženská skupina obyvatel žijících na hranicích Iráku a Sýrie, v oblasti pohorí Sinjar. V srpnu roku 2014 ISIS vpadl na území osídleném jezídů a v průběhu několika dní jeho bojovníci zabili nebo unesli 12 000 lidí, převážně dospělých mužů. Ostatní obyvatelé, kteří přežili prvotní zabíjení, byli rozděleni do dvou hlavních skupin. Prvními byli mladí chlapci, kteří byli násilně odvléčeni od matek a poté zradikalizováni. Ženy a děvčata byly odvléčeny do různých shromažďovacích míst, kde pak byly vězněny a následně „prodávány“ jako otrokyně pro sexuální nebo domácí účely pro rodiny bojovníků ISIS.

Proces prodeje lidí byl zastřešován a zprostředkován ISIS a probíhal převážně na internetu. Takto prodané ženy a děvčata byly degradované na status věci, která po koupi patřila svému „majiteli“, jenž si s ní mohl dělat co chce. Prodaná osoba ztratila v očích ISIS a jejich zákonů jakékoli práva a celá její existence se odvíjela výsostně od jejího „majitele“. Mnoho jezídů bylo nucených k domácím pracím,

Nadia Murad [1]

velmi časté bylo znásilňování a nucené těhotenství. Právě míra zločinů spáchaných na jezíděch a promyšlené uspořádání systému, který dané jednání zastřešoval, včetně zákonů a propagandy, je specifickým tohoto případu genocidy. Genocida se vztahuje nejen na vyhlazování skupiny, ale také na širší zacházení se skupinou a kriminalizuje mimo jiné i akty, které způsobují závažnou fyzickou a mentální újmu členům a členkám napadené skupiny.

Osud matky a dcery v zajetí ISIS

Mezi jezíděmi, které se staly oběťmi zločineckého systému namířeného proti jejich existenci, byly i matka a dcera, které jsou předmětem uvedeného případu v Německu. Obě byly „koupěny“ svými otrokáři v létě 2015 poté, co je násilně oddělili od jejich rodinných příslušníků. Podle výpovědi matky byly obě v průběhu uvěznění oběťmi každodenního fyzického a mentálního násilí. K násilí se přidala i nucená konverze na islám, což nasvědčuje tomu, že rodina jednala v souladu s širším ideologickým

Protestující za ukončení genocidy [2]

postupem ISIS vůči jezídům – eliminace jejich identity a skupiny jako takové.

Nejohavnějším činem spáchaným dvojicí vězňů bylo usmrcení malé holčičky tím, že ji přivázali před domem a nechali ji za vysokých venkovních teplot umřít žízni. Právě kvůli činu usmrcení dívky je Taha stíháný také za spáchání genocidy. Prokuratura bude muset prokázat, že jeho zločiny byly páchané s úmyslem zničit úplně nebo částečně skupinu jezídů jako takovou. Jestli se to podaří, šlo by o první případ odsouzení příslušníka ISIS za spáchání genocidy. To může dále otevřít dveře dalším podobným případům v Německu i jinde ve světě.

Univerzální jurisdikce a boj proti beztrestnosti

Německo je jednou z mála zemí na světě, které vynakládají prostředky a dlouhodobé úsilí k trestání mezinárodních zločinců, kteří se nacházejí na jejich území. V tomto případě obžalovaný nemá k Německu žádné osobní pouto a do Německa byl vydaný z Řecka na žádost německých úřadů. Jedním z důvodů je i skutečnost, že jeho partnerka, která je též stíhána za zločiny podle mezinárodního práva, má německé občanství. Jelikož oba případy spolu souvisejí, je namístě, aby to byly právě německé soudy, které se jimi budou zabývat.

Německo je také dočasným domovem pro zhruba tisíc jezídek, kterým se podařilo uprchnout z otroctví. Pobyt jezídek v Německu umožňuje prokuratuře zajištění důležitých důkazů a svědků pro trestné stíhání bojovníku ISIS. Také matka zavražděné holčičky se momentálně nachází v Německu a je klíčovou svědkyní v trestním stíhání proti Taha A.J. Země má v provozu ohleduplný systém péče o jezídky, během jejichž výslechů je například k dispozici psycholog a ženský kolektiv vyšetřovatelek.

Je pravdou, že v ideálním světě by měl být pár souzen domácím soudem v Iráku, případně Mezinárodním trestním soudem v Haagu. Mezinárodní trestní soud však není nadán jurisdikcí, protože Irák není smluvní stranou Římského statutu, přičemž postoupení situace ze strany Rady bezpečnosti OSN je politicky neprůchodné.

Podle slov Nadii Murad, mezinárodní aktivistky za práva jezídů a laureátky Nobelovy ceny za mír, je velmi důležité, aby se mezinárodní společenství spojilo a zabezpečilo spravedlnost pro přeživší. I proto se tento případ může stát důležitým milníkem na cestě jezídů za spravedlností.

Zdroje

- Chertoff, Emily. 2017. „Prosecuting Gender-Based Persecution: The Islamic State at the ICC.“ *The Yale Law Journal*, č. 126, 1050-1117.
- Germany charges Iraqi man with genocide for killing Yazidi child. *Deutsche Welle*. 11. října 2019 (<https://www.dw.com/en/germany-charges-iraqi-man-with-genocide-for-killing-yazidi-child/a-50800811>)
- OSN. 2016. „They Came to Destroy“: ISIS Against the Yazidis“. Ženeva: OSN dokumenty (https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/A_HRC_32_CRP.2_en.pdf)
- Ochab U, Ewelina. Germany Conducts Its First Genocide Trial Of A Daesh Fighter. *Forbes*, 24. října 2019 (<https://www.forbes.com/sites/ewelinaochab/2019/10/24/germany-conducts-its-first-genocide-trial-of-a-daesh-fighter/>)
- Von Hen, Mattias. Germany Pursues Justice for survivors of Yazidi Genocide. *Deutsche Welle*. 3. srpna 2019 (<https://www.dw.com/en/germany-pursues-justice-for-survivors-of-yazidi-genocide/a-49871986>)

Fotografie

- [1] Nadia Murad, autor: US Department of State, 25. listopad 2019, zdroj: Wikimedia Commons, úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Protestující za ukončení genocidy, autor: Êzîdîxan, 25. listopad 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, úpravy: fotografie oříznuta.

Turecká vojenská operace v Sýrii z pohledu mezinárodního práva

Petra Olivová

Na začátku října 2019 byla tureckou armádou zahájena vojenská operace zvaná „Pramen míru“ v severovýchodní části Sýrie, která je zaměřena především proti Kurdům nacházejícím se v této oblasti. Vojenská operace byla zahájena pouze pár dní poté, co prezident USA Donald Trump stáhl americká vojska podél turecko-syrských hranic. Turecko tvrdí, že tím uplatňuje své právo na sebeobranu.

Dopis stálého zástupce Turecka Radě bezpečnosti OSN

Stálý představitel Turecka při OSN Feridun H. Siniirlioğlu zaslal dne 9. října 2019 Radě bezpečnosti OSN dopis, ve kterém ji informuje, že Turecko zahájilo na území Sýrie vojenskou operaci „Pramen míru“, čímž realizuje své právo na sebeobranu, které je uvedeno v článku 51 Charty OSN. Popisuje, že cílem této operace je snaha čelit hrožícímu terorismu ze strany kurdských jednotek nacházejících se v severní Sýrii, které Turecko považuje za teroristické organizace. Jedná se především o Stranu kurdských pracujících (PKK), Sjednocenou demokratickou stranu (PYD) a Lidové obranné jednotky (YPG), které jsou ozbrojeným křídlem Sjednocené demokratické strany. Rovněž uvádí, že turecká národní bezpečnost byla bezprostředně ohrožena.

Za vhodné řešení Turecko považuje zřízení bezpečných zón bez teroristů podél hranic se Sýrií. Současně má tato operace napomoci úsilí o dobrovolný návrat vysídlených Syřanů zpět do země jejich původu. Zároveň stálý představitel Turecka v dopise ujišťoval, že vojenská operace je namířena výhradně proti teroristům a bude vedena přiměřeným a odpovědným způsobem, a že byla přijata všechna preventivní opatření pro vyhnutí se vedlejším ztrátám na civilním obyvatelstvu.

Pohled mezinárodního práva na tureckou operaci

Právo na sebeobranu zakotvené v čl. 51 Charty OSN je jednou ze dvou výjimek v mezinárodním

Turecký prezident Recep Tayyip Erdoğan [1]

právu, kdy stát může použít vojenskou sílu.[1] Tou druhou je mandát Rady bezpečnosti OSN. Článek 51 explicitně uvádí tři podmínky, za kterých je možné využít práva na sebeobranu: musí dojít k ozbrojenému útoku na člena OSN, stát musí informovat Radu bezpečnosti o opatřeních, která podnikne při uplatnění tohoto práva, a stát musí s těmito opatřeními přestat poté, co Rada bezpečnosti učiní vlastní opatření pro udržení bezpečnosti a mezinárodního míru. Pokud by Turecko nesplnilo tyto podmínky, tak by se vůči Sýrii dopustilo zločinu agrese, jelikož syrská strana nedala Turecku žádné svolení, aby na jejím území operovala, tudíž by se mohlo jednat o ozbrojenou okupaci.

Podmínka toho, že stát musí informovat Radu bezpečnosti o opatřeních, která se chystá provést byla naplněna dopisem stálého zástupce Turecka. Zároveň Rada bezpečnosti neprovedla žádná jiná opatření pro vyřešení dané situace. Největší problém je skrytý v první podmínce, tedy zda došlo k ozbrojenému útoku na Turecko. Nicméně ozbro-

Kurdské PKK guerilly [2]

jený útok není přímo v Chartě OSN definován a na jeho přesném vymezení nepanuje shoda ani v rámci mezinárodního práva. Dokonce i ve zmíněném dopise adresovaném Radě bezpečnosti se pojem ozbrojeného útoku explicitně nevyskytuje. Jsou v něm popsány pouze incidenty a přestřelky na syrské severní hranici, které jsou však dle intenzity zcela nedostačující pro splnění první podmínky.

Dle vnímání turecké strany tak ozbrojený útok nemusí nutně představovat jedna velká událost, ale může se jednat i o více menších útoků. Podobné stanovisko uplatňuje například i Izrael, nicméně se jedná o marginální postoj, který nemá oporu ani v obyčejovém právu. Zároveň se Turecko v dopise odvolává na události, které již proběhly a nepředstavují v současné době přímé ohrožení turecké národní bezpečnosti, přičemž preventivní ozbrojený útok je z pohledu mezinárodního práva nepřijatelný.

Jistý problém lze vnímat i v tom, proti komu je vojenská operace mířena. Turecké ozbrojené jednotky se sice pohybují na území Sýrie, ale veškeré zásahy jsou vedeny vůči nestátnímu aktérovi. Právo sebeobranu stát může podle Charty OSN využít pouze vůči jinému státu.

Existuje zde tedy možnost, že turecká operace „Prámen míru“ je zjevným porušením zákazu použití

síly. Tím pádem je přijatelná i eventualita, že turecký prezident Recep Tayyip Erdoğan se touto vojenskou ofenzivou dopustil zločinu agrese a mohl by teoreticky být veden k individuální trestní odpovědnosti u Mezinárodního trestního soudu. Ovšem vzhledem k tomu, že Turecko není smluvní stranou tzv. Kampalského dodatku o zločinu agrese, mohlo by se tak stát pouze v případě, že by danou situaci Mezinárodnímu trestnímu soudu postoupila Rada bezpečnosti OSN. To však reálně nelze z politických důvodů očekávat.

Koncem října se objevily videozáznamy natočené z mobilních telefonů, na kterých vojáci ze spojeneckých jednotek Syrské národní armády páchají potenciální válečné zločiny vůči kurdským milicím. OSN varovala tureckou stranu, že je přímo zodpovědná za své spojence, přičemž Turecko slíbilo, že dané případy prošetří.

Postoj ostatních zemí k turecké ofenzivě

Německo jako jeden z mála členských států NATO veřejně kritizovalo tureckou vojenskou operaci. Německý ministr zahraničí Heiko Maas označil tureckou ofenzivu proti tureckým Kurdům v severovýchodní části Sýrie za invazi. Současně hovořil o tom, že podle mezinárodního práva je útok

na kurdské jednotky nacházející se na hranicích s Tureckem nelegitimní. Německá strana uvedla, že konflikty je třeba řešit pomocí diplomacie. Německo je připraveno přistoupit k opatřením vůči Turecku, která zahrnují především ekonomické sankce. Mezi dalšími zeměmi, které v souvislosti s tureckou ofenzivou poukazují na zákaz použití síly, je Lichtenštejnsko, Řecko, Kypr nebo také Švýcarsko.

Současně se Německo ohradilo vůči přemístění až 2 miliónů syrských uprchlíků žijících v Turecku do navrhovaných „bezpečných zón“. Německý ministr zahraničí vyjádřil obavu, že by převážná většina syrských uprchlíků byla přesunuta proti jejich vlastní vůli. Podobný názor jako samotné Německo zastávají i vedoucí představitelé Evropské unie.

Poznámky

[1] V mezinárodním právu existuje ještě jeden způsob, kdy stát může na území jiné země použít vojenskou sílu. Jedná se o intervenci na pozvání daného státu, přičemž musí pocházet přímo od nejvýše dostupné vládní moci a musí tak být účinně ještě před samotnou intervencí. Zároveň míra a intenzita použití síly musí zůstat v mezích pozvání.

Zdroje

Deutsche Welle. Germany's Maas says Turkey 'invasion' illegitimate under international law. 21. říjen 2019. Dostupné: (<https://www.dw.com/en/germanys-maas-says-turkey-invasion-illegitimate-under-international-law/a-50909349>).

Faix, Martin. Ozbrojené aktivity Turecka v Sýrii pohledem mezinárodního práva. [přednáška]. Praha: AntHill, 20. listopad 2019.

Gol, Jiyar. Syria conflict: The 'war crimes' caught in brutal phone footage. BBC. 3. listopad 2019. Dostupné: (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50250330>).

Kurdská YPG bojovnice [3]

Německý ministr zahraničí Heiko Maas [4]

Kreß, Claus. A Collective Failure to Prevent Turkey's Operation 'Peace Spring' and NATO's Silence on Inter. *Blog of European Journal of International Law*. 14. říjen 2019. Dostupné: (<http://www.ejiltalk.org/a-collective-failure-to-prevent-turkeys-operation-peace-spring-and-natos-silence-on-international-law/#more-17549>).

Organizace spojených národů. 1945. Charter Of The United Nations And Statute Of The International Court Of Justice. San Francisco. Dostupné: (<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>).

Sinirlioglu, Feridun H. Letter dated 9 October 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the President of the Security Council. *United Nations*. 9. říjen 2019. Dostupné: (<https://undocs.org/pdf?symbol=en/S/2019/804>).

Visser, Laura. May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation. *Netherlands International Law Review*. April 2019. Volume 66. Issue 1. p. 21-45 ISSN: 1741-6191. Dostupné: (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-019-00133-7#citeas>).

Fotografie

[1] Recep Tayyip Erdoğan, autor: Mikhail Palinchak, 3. Listopad 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 4.0.

[2] Kurdské PKK guerilly. *Kurdish PKK Guerillas*, autor: Kurdish struggle, 3. prosinec 2015, zdroj: Flickr, CC BY 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.

[3] Kurdská YPG bojovnice. *Kurdish YPG Fighter*, autor: Kurdish struggle, 27. listopad 2019, zdroj: Flickr, CC BY 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.

[4] Německý ministr zahraničí Heiko Maas. *Heiko Maas*, autor: Connectedmorgenbriefing, 6. červen 2018, zdroj: Wikimedia, CC BY SA 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.

Možnost vzniku Úmluvy o předcházení a trestání zločinů proti lidskosti

Tereza Štastná

Dočkají se zločiny proti lidskosti právní úpravy v samostatné úmluvě po více než sedmdesáti letech od jejich definování Statutem Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku? Komise OSN pro mezinárodní právo v rámci 71. zasedání představila návrh Úmluvy o předcházení a trestání zločinů proti lidskosti.

Příprava úmluvy je výsledkem celosvětových pokusů, jejichž původ sahá až k Mezinárodnímu vojenskému tribunálu v Norimberku, při němž bylo v roce 1945 souzeno dvacet čtyři nacistických představitelů také na základě obvinění ze spáchání zločinů proti lidskosti. Během norimberských procesů patřilo stíhání těchto zločinů k nejkontroverznějším obviněním, neboť základy jejich právní úpravy nebyly v mezinárodním právu pevně ukotvené.

Od roku 1947 vzniklo již dvanáct různých vymezení zločinů proti lidskosti, např. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, nadále však neexistuje sjednocující definice ani ucelený výčet zločinů proti lidskosti v samostatném dokumentu.

Práce na Úmluvě o předcházení a trestání zločinů proti lidskosti započala v roce 2008 na základě iniciativ na Právnické fakultě Washingtonské univerzity v St. Louis. Po dvou letech a konzultacích návrhu s více než dvěma sty padesáti experty byl iniciativou představen návrh mezinárodní úmluvy o předcházení a trestání zločinů proti lidskosti, jenž byl v následujících letech zařazen do dlouhodobého plánu Komise pro mezinárodní právo (KMP).

V rámci prvního čtení návrhu v roce 2017 předloženého šestému výboru Valného shromáždění OSN se z celkových padesáti pěti států k návrhu vyjádřila negativně pouze Čína, Indie, Írán a Súdán. V roce 2019 proběhla revize návrhu na základě připomínek, rozsáhlé diskuze a čtvrté zprávy zvláštního zpravodaje.

Definice zločinů proti lidskosti

Římský statut Mezinárodního trestního soudu (MTS), z něž návrh Úmluvy vychází, nabízí nej-

Norimberské procesy [1]

novější a nejúplnější definici zločinů proti lidskosti, avšak tato definice je použitelná pouze pro státy, které se k jurisdikci MTS připojily. Statut MTS byl ratifikován pouze sto dvaceti dvěma státy, což ponechává více než polovinu světové populace právně nechráněnou před zločiny proti lidskosti.

Návrh Úmluvy definuje zločiny proti lidskosti v souladu s článkem 7 Římského statutu MTS, a to se dvěma změnami. První změna nastala v čl. 7 odst. 3, kde byla odstraněna definice pohlaví a definice perzekuce v čl. 7 odst. 1 písm. h) byla pozměněna vypuštěním odkazu na výše uvedený odstavec. Druhou změnou je úprava definice perzekuce užším způsobem, nežli je tomu v Římském statutu MTS. V Návrhu Úmluvy je pro naplnění definice perzekuce jakožto zločinu proti lidskosti stanoven požadavek na spojení dle čl. 7 odst. 1 písm. h) pouze s jiným činem uvedeným v tomto odstavci, narozdíl od Římského statutu MTS, kde je definice perzekuce jakožto zločinu proti lidskosti vymezena širěji, tj. aby byla alternativně k vyjmenovaným činům v čl. 7 odst. 1 spojena se zločinem genocidia, s válečným zločinem, zločinem agrese či jiným zločinem proti lidskosti.

Návrh článků obsahuje důkladná ustanovení o jurisdikci a zásadě aut dedere aut judicare (vydat nebo soudit), včetně provedení tzv. trojitě alterna-

tivy, která by měla být vzorem pro budoucí úmluvy. Tato „trojitá alternativa“ je moderní verzí zastaralé „haagské formule“ a vyžaduje, aby státy buď vyšetřovaly nebo vydaly podezřelé do třetího státu, nebo je předaly mezinárodnímu trestnímu soudu či tribunálu. Návrh článků rovněž vytváří rámec pro vzájemnou právní pomoc a extradici, poskytuje silnou ochranu obětem, svědkům a obviněným.

Povinnosti států

Návrh Úmluvy představuje komplexní právní rámec pro prevenci zločinů proti lidskosti. Tento právní rámec sestává z šesti následujících povinností všech států:

- Státy nesmějí páchat zločiny proti lidskosti.
- Státy mají povinnost zabránit ostatním v páchání zločinů proti lidskosti v míře, v jaké toho jsou schopni.
- Státy mají povinnost přijmout účinná legislativní nebo jiná vhodná preventivní opatření na území, která jsou pod jejich kontrolou, včetně povinnosti, přijmout zákony kriminalizující zločiny proti lidskosti.
- Státy mají povinnost zločiny proti lidskosti trestat.

- Státy mají povinnost spolupracovat.
- Státy nesmějí poslat osobu na místo, kde by jí hrozilo, že bude vystavena zločinům proti lidskosti.

Možnosti dalšího vývoje

Návrh Úmluvy, obsahuje pozitivistické aspekty, které by při projednávání mohly být předmětem další pozornosti. Jedním z nich je otázka, zda by Úmluva neměla umožňovat více prostoru pro další vývoj.

Potřeba dalšího vývoje zločinů proti lidskosti by mohla být uznána také zahrnutím Martensovy klauzule [1] do preambule, která se objevila již v návrhu zásad ochrany životního prostředí ve vztahu k ozbrojeným konfliktům, které KMP prozatímně přijala v červnu 2019. Martensova klauzule byla převzata do Haagské úmluvy IV. a Ženevských úmluv, kdy byla také zásadní pro sestavení obžaloby zahrnující zločiny proti lidskosti při Norimberských procesech.

Některé oblasti, které je třeba zvážit, jsou specifické a věcné. Řada států a nevládních organizací, zejména v Latinské a Jižní Americe, například navrhla, aby úmluva o zločinech proti lidskosti měla jasný standard pro zákaz amnestií. Státy mohou také zvážit vtělení „přímého a veřejného podněcování“ jako způsobu odpovědnosti. Není totiž zcela jasné, do jaké míry je úprava podněcování do návrhu Úmluvy zahrnuta.

Valné shromáždění OSN [2]

Na začátku srpna 2019 předala Komise návrhy článků Valnému shromáždění OSN a doporučila vypracování úmluvy Valným shromážděním nebo mezinárodní konferencí zplnomocněných zástupců.

Návrh článků byl projednán v šestém (právním) výboru OSN ve dnech na konci listopadu 2019. V rámci jednání byla vyjádřena frustrace nad množstvím navrhaných ustanovení vyžadujících hledání kompromisního řešení. Rakouská delegátka, která hovořila za třicet sedm dalších delegací, vyjádřila politování nad tím, že se výbor nemohl dohodnout na struktuře budoucích jednání o doporučení Komise. Vyjádřila však naději, že Výbor bude schopen dosáhnout shody o dalším postupu v průběhu dalších jednání.

Poznámka

[1] Martensova klauzule, tzv. Zásada lidskosti je pravidlo s obyčejným charakterem, které je použito i v čl. 1 odst. 2 Dodatkového protokolu I (1977) takto: V případech, které neupravuje mezinárodní či vnitrostátní právo, zůstávají civilní osoby a komatanti pod ochranou a v rámci působnosti zásad mezinárodního práva vyplývajících z ustálených obyčejů, ze zásad lidskosti a z požadavků svědomí.

Zdroje

- Gareth Evans, "Crimes Against Humanity and the Responsibility to Protect", in Leila Nadya Sadat (ed.), *Forging a Convention for Crimes Against Humanity*, op. cit., p. 7.
- Cherif Bassiouni, M. (2011), *Crimes Against Humanity: Historical Evolution and Contemporary Application*, Cambridge University Press, str. 732–733.
- Centers and Institutes, Harris Institute (2019), Washington University in St. Louis, Retrieved from: <https://law.wustl.edu/the-u-n-sixth-committee-to-discuss-draft-articles-for-a-crimes-against-humanity-convention/>
- Harris Whitney, R. (2019), *Compilation of Government Reactions to the UN International Law Commission's Project on Crimes Against Humanity*, Washington University in St. Louis, Retrieved from: http://sites.law.wustl.edu/WashULaw/crimesagainsthumanity/wp-content/uploads/sites/21/2019/04/6thCommitteeGovernmentalResponses2013-2018_-1.3.19.pdf
- Tessa Bolton, "The Proposed Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity: Developments and Deficiencies", in Morten Bergsmo and SONG Tianying (editors), *On the Proposed Crimes Against Humanity Convention*, FICHL Publication Series No. 18 (2014), Torkel Opsahl

Fjodor Fjodorovič Martens [3]

Academic EPublisher, Brussels, ISBN 978-82-93081-96-8. First published on 12 December 2014. str. 373

- International Law Commission. (2014), *Final Report of the International Law Commission, The obligation to extradite or prosecute*. Retrieved from [legal.un.org](https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/reports/7_6_2014.pdf): https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/reports/7_6_2014.pdf
- United Nations.(2019). *Concluding Session, Sixth Committee Approves 16 Draft Texts without Vote, as Speakers Debate Terminology, Progress Developing International Law*. Retrieved from: <https://www.un.org/press/en/2019/gal3613.doc.htm>
- George Madaline. (2019). *Prospects for a Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Humanity*. *Opinio juris*. Retrieved from: <https://opiniojuris.org/2019/10/08/prospects-for-a-convention-on-the-prevention-and-punishment-of-crimes-against-humanity/>

Fotografie

- [1] Nuremberg Trials. Looking down on defendants' dock, ca. 1945-46. Autor: National Archives. Datum neznámé. Zdroj: Flickr, CC PDM 1.0, úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] UN General Assembly hall, Tanzánie, autor: Patrick Gruban, 17. prosince 2006. zdroj: Flickr, CC BY-SA 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Friedrich Fromhold Martens (1845-1909). Autor: Neznámý. Cca 1900 Zdroj: Wikimedia Commons. Public Domain., úpravy: fotografie oříznuta.

BLOG NA WEBU CENTRA

Věděli jste, že na Blogu Centra jsou další krátké články o lidskoprávních tématech? Podívejte se zde.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Moníka Hanych a Hubert Smekal

López Ribalda a ostatní proti Španělsku: Sledování zaměstnanců kamerami

Zuzana Andreska

Evropský soud pro lidská práva v nedávném velkosenátním rozsudku *López Ribalda a ostatní proti Španělsku* neshledal porušení práva na soukromí v případě sledování zaměstnanců pomocí kamerového systému. Za jakých podmínek tedy lze zaměstnance kamerami sledovat?

Ukončení pracovního poměru zaměstnanců supermarketu

Stěžovatelé pracovali jako pokladní a asistenti prodeje v supermarketu. V návaznosti na nesrovnalosti v množství prodaného zboží a vykázaného zisku za uplynulých pět měsíců se manažer prodejny rozhodl nainstalovat v oblasti pokladen kamerový systém. Na základě desetidenního natáčení odhalil, že zaměstnanci zboží kradou. Video proto předal odborům, které navrhly uzavřít se stěžovateli dohodu o ukončení pracovního poměru. Obsahem dohody byl příslib, že krádež nebude nahlášena policii a odcházející zaměstnanci nebudou dohodu rozporovat před pracovněprávními soudy.

Zmíněnou dohodu podepsali jen tři z pěti stěžovatelů. Jádrem sporu mezi stěžovateli a Španělskem před Velkým senátem Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) pak byla řízení před španělskými soudy na základě žaloby dvou zaměstnanců, kteří dohodu nepodepsali a rozporovali právo zaměstnavatele tajně sledovat činnost zaměstnanců pomocí kamerového systému.

Argumenty stran ve Štrasburku

Zatímco stěžovatelé namítali porušení práva na soukromí spočívající ve sledování bez jejich vědomí, španělská vláda tvrdila, že zaměstnanci nemohli legitimně očekávat takovou míru soukromí, pokud se pohybovali ve veřejném prostoru supermarketu

Zaměstnanci někdy mohou být sledováni kamerami [1]

(nikoliv kupř. v šatnách nebo na toaletách). Vláda zároveň upozorňovala, že koncept soukromého života, který článek 8 Úmluvy chrání, nemá jasný obsah, není vykládán jednotně a státy by proto měly mít v těchto otázkách široký prostor pro uvážení.

Je sledování zaměstnanců kamerami porušením práva na soukromí?

Soud při interpretaci termínu soukromý život navázal na svou předchozí judikaturu, ve které zakotvil, že se jedná o poměrně široký pojem, který se vztahuje i na pracovní vztahy, neboť mají přímý dopad na osobní život jedinců. Otázkou zůstává, zda stát naplnil své pozitivní závazky chránit osoby před nepřiměřenými zásahy do soukromí v porovnání

Evropský soud pro lidská práva [2]

se zachováním možnosti zaměstnavatelů chránit svůj majetek.

Z předchozí judikatury v oblasti sledování zaměstnanců, zejména *Bărbulescu proti Rumunsku*, který se týkal monitorování soukromého chatu zaměstnance, vyvodil soud několik faktorů, které by národní soudy měly brát v potaz u obdobných případů. Těmi jsou předchozí upozornění zaměstnanců o možném sledování, rozsah sledování, míra očekávaného soukromí v místě sledování, počet osob, které mají k záznamům přístup, legitimní důvod sledování a přiměřenost sledování, důsledek sledování pro zaměstnance a na závěr pojistky, jejichž pomocí se mohou zaměstnanci sledování bránit.

Ve světle těchto zásad ESLP dospěl k závěru, že španělské soudy poskytly právu na soukromí stěžovatelů dostatečnou ochranu. Sledování zaměstnanců na místě otevřeném veřejnosti se odehrávalo pouze po časově omezenou dobu a z důvodu legitimní obavy o majetek. Jednalo se tedy o přiměřený prostředek a narušení soukromí tímto způsobem je slučitelné s článkem 8 Úmluvy.

Nelze opomenout, že stěžovatelé zároveň namítali porušení práva na spravedlivý proces chráněného článkem 6 Úmluvy. A to zaprvé z důvodu užívání kamerových nahrávek jako důkazů přes soudy a zadruhé pro odmítnutí španělských soudů zabývat se žalobami těch, kteří podepsali dohodu s odborů. Soud v tomto případě zdůraznil, že jeho rolí je posuzovat řízení z hlediska spravedlnosti ve svém celku, přičemž touto optikou právo na spravedlivý proces nebylo porušeno.

Argumenty disentujících soudců

Vůči většinovému stanovisku Velkého senátu se vymezili tři soudci, kteří v rozhodování španělských soudů nespatořovali dosažení spravedlivé rovnováhy mezi právem na soukromí zaměstnanců a právem zaměstnavatele na ochranu svého majetku. Disentující soudci upozornili, že v kontextu rychle se vyvíjejících moderních technologií, které čím dál více zasahují do našich životů, je Úmluva tzv. živoucí instrument a jako takový by měl pružně reagovat na aktuální hrozby pro lidská práva.

Pozitivní závazek pro stát vyplývající z článku 8 by tedy dle disentujících soudců měl stát zavazovat k detailnější právní úpravě kamerového sledování. V tomto případě byla legislativně upravena pouze povinnost zaměstnance předem varovat, že budou sledováni, což se jeví jako nedostatečná pojistka, obzvláště proto, že zaměstnanci legislativní úpravě navzdory varování nebyli. Dle disentujících soudců byl tedy Velký senát příliš velkorysý ke způsobu, jakým španělské soudy vyhodnocovaly jednotlivá kritéria. Španělské soudy se kupř. nezabývaly otázkou přiměřenosti kamerového sledování vzhledem k zamýšlenému cíli, navzdory tomu, že zaměstnavatel mohl namísto sledování zaměstnanců přivolat na pomoc policii.

Závěr

Dopad technologií na soukromí lidí a prolínání soukromého s veřejným prostorem je palčivým tématem dnešní doby. ESLP v tomto případě sice navázal na svou předchozí judikaturu s vymezenými jednotlivými prvky, které je nutné v podobných

otázkách brát v potaz, na druhou stranu však ponechal poměrně volnou ruku národním soudům v jejich vyvažování střetávajících se zájmů. Ve výsledku tak v tomto případě toleroval porušení vnitrostátního ustanovení přijatého na ochranu práva na soukromí zaměstnanců v zájmu zaměstnavatelů chránit svůj majetek.

Zdroje

Rozhodnutí ve věci López Ribalda a ostatní proti Španělsku ze dne 17. 10. 2019, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-197098>

Bregiannis, Fotis. López Ribalda and Others v. Spain – covert surveillance in the workplace: attenuating the protection of privacy for employees. 6. prosince 2019.

Strasbourg observers (<https://strasbourgobservers.com/2019/12/06/lopez-ribalda-and-others-v-spain-covert-surveillance-in-the-workplace-attenuating-the-protection-of-privacy-for-employees/>).

Fotografie

[1] Zaměstnanci někdy mohou být sledováni kamerami, Pexels, CC O., úpravy: fotografie oříznuta.

[2] Evropský soud pro lidská práva, autor: Alfredovic, 6. října 2010, zdroj: Wikipedia, CC BY 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.

[3] Ilustrační foto, autor: Paul Townsed, 3. října 2017, Flickr, CC BY 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.

Ilustrační foto [3]

Stanovisko generální advokátky Soudního dvora k relokačním kvótám: Polsko, Maďarsko a Česko porušily právo EU

Jana Šulcová

Generální advokátka Eleanor Sharpston vydala na konci října stanovisko k věci Polska, Maďarska a České republiky týkající se tzv. relokačních kvót. Státy podle ní nedostály povinností, které jim ukládá právo EU. Členské státy se nemohou zbavit povinnosti přemístit žadatele o azyl pod námitkou ochrany vnitřní bezpečnosti.

Sharpston ve svém stanovisku vychází z rozhodnutí Soudního dvora Evropské Unie (dále jen „SDEU“) ve věci *Slovenská republika a Maďarsko proti Radě Evropské unie* (viz Bulletin říjen 2017, s. 16). Z rozsudku vyplývá, že SDEU považuje relokační mechanismus za přiměřený a nezbytný prostředek, jak pomoci Itálii a Řecku vypořádat se s dopadem migrační krize.

Nesplněné povinnosti

Zmíněné tři členské státy nesplnily svou povinnost oznámit alespoň jednou za tři měsíce počet žadatelů o azyl k přesídlení na jejich území. Tím pádem došlo i k porušení souvisejících povinností, protože neprobíhalo ani přemístění ani posuzování žádostí o azyl daným členským státem. Konkrétně Polsko se v prosinci 2015 zavázalo přemístit 100 žadatelů o azyl, ale nakonec k tomu vůbec nedošlo; Maďarsko se dokonce k přemísťování ani nezavázalo. Česko přislíbilo přijmout 15 žadatelů o azyl, ale přemístilo pouze 12. Od května 2016 už Česko neoznamovalo počet žadatelů o azyl k přesídlení vůbec.

Argumenty států a stanoviska generální advokátky

Česko, Polsko a Maďarsko namítaly nepřipustnost na základě čl. 72 Smlouvy o fungování EU, který se vztahuje k vnitřní bezpečnosti. Státy nechtěly na svá území přemístit žadatele bez cestovních dokladů, protože u nich nebylo možné ověřit, zda nepatří do extremistických či zločineckých skupin.

Generální advokátka argumentovala tím, že podle rozhodnutí [1] o relokačních kvótách by měly být veřejný pořádek a národní bezpečnost brány v úva-

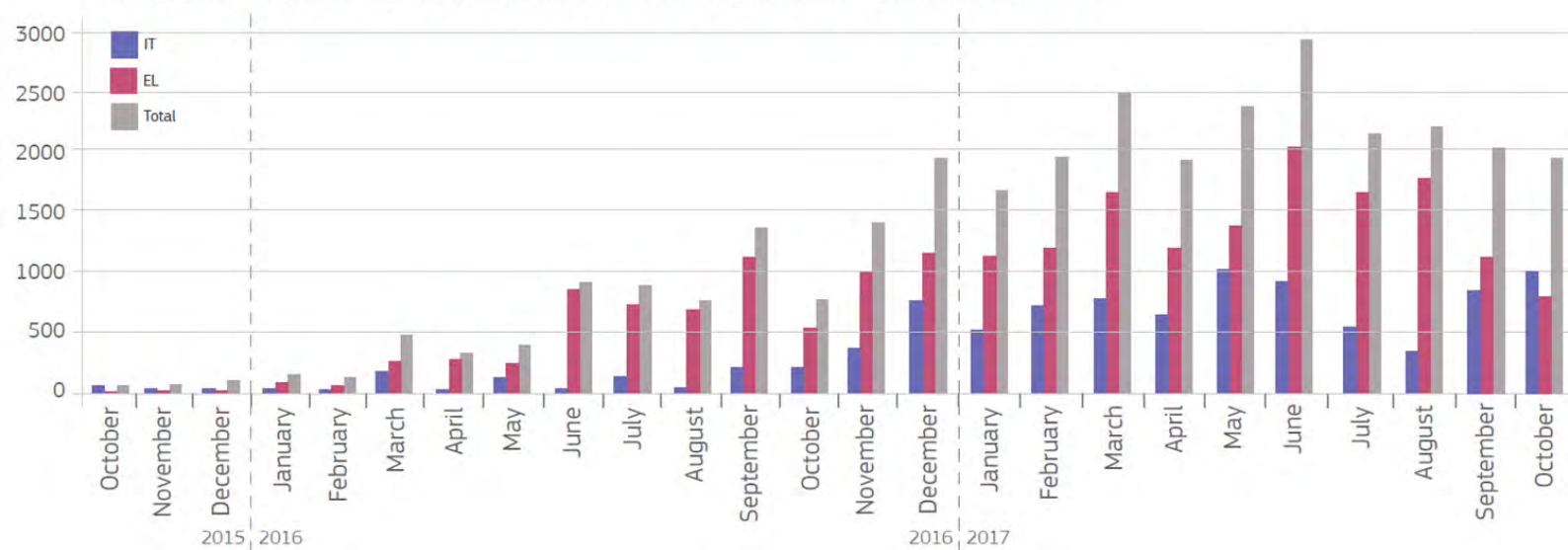
Andrej Babiš se svým polským protějškem, premiérem Mateuszem Morawieckým [1]

hu během celého procesu relokace. Státy měly právo odmítnout přemístění žadatele, pokud by existovaly důvody, že představuje hrozbu pro národní bezpečnost. Právo EU poskytuje členským státům prostředky na ochranu národní bezpečnosti ve vztahu k individuálním žadatelům o azyl, ale nedovoluje, aby státy preventivně neplnily své závazky z obavy o vnitřní bezpečnost. Pokud se jedná o otázku zachování sociální a kulturní koheze, lze uplatnit jiné účinné a méně restriktivní prostředky. Tvrzení obžalovaných států, že místo relokací pomáhají postiženým státům jinými způsoby, hodnotila generální advokátka jako irelevantní.

Státy dále argumentovaly například tím, že soudní jednání v této věci je bezpředmětné, protože již vypršela platnost rozhodnutí o relokaci. Navíc považovaly soudní jednání za porušení principu rovného zacházení se státy, protože většině členských států se nepodařilo naplnit jejich relokační kvóty, ale řízení o nesplnění povinností čelí jen tři státy Visegrádské skupiny. Nicméně se svými argumenty neuspěly a generální advokátka prohlásila řízení o nesplnění povinností za přípustné. Například v otázce rovného zacházení se státy generální advokátka uvedla, že situace tří obžalovaných se od ostatních členských zemí liší závažností a dlouhodobým neplněním závazků. Ostatní členské státy alespoň oznamovaly počet žadatelů k relokaci, i když neprobíhala vždy efektivně.

Česká republika označila relokační mechanismus za dysfunkční. Sharpston se proti tomu ohradila

RELOCATIONS FROM ITALY AND GREECE (OCTOBER 2015 - OCTOBER 2017)

Relokace z Itálie a Řecka od října 2015 do října 2017 [2]

argumentem, že bylo odpovědností všech členských států zajistit jeho fungování. Kromě toho v případě, kdy státy čelily problémům, mohly dočasně pozastavit své povinnosti v rámci relokačních rozhodnutí.

Na závěr generální advokátka zdůraznila tři důležité oblasti právního řádu Unie: právní stát, zásadu loajální spolupráce a princip solidarity. Varovala, že neplnění závazků z důvodu jejich nízké popularity je nebezpečný precedent, první krok k rozkladu právního státu. Apelovala také na vzájemnou důvěru, která je, stejně jako ostatní zmíněné hodnoty, nezbytná pro fungování EU.

Co přijde po rozsudku Soudního dvora?

Stanoviska generálních advokátů nejsou pro SDEU závazná, ten je ovšem obvykle následuje. Rozhodnutí většinou padne několik měsíců po zveřejnění stanoviska generálního advokáta a pokud soud žalobě vyhová, obžalované státy budou muset přijmout opatření, která soud stanoví. Pokud by své povinnosti nedostály, může Komise opět předložit věc SDEU a navrhnout paušální částku nebo penále, které státy musí uhradit.

Lze očekávat, že rozsudek rozbouří politickou scénu v zemích Visegrádu a přilije olej do ohně euroskeptikům. Na druhou stranu, vzhledem k předpokladu, že v příštím desetiletí velmi pravděpodobně dojde k zesílení migračních proudů v důsledku změny klimatu i jiných faktorů, EU potřebuje zajistit, že v budoucnosti budou relokační mechanismy fungovat.

Poznámky

- [1] Rozhodnutí Rady (EU) 2015/1523 ze dne 14. září 2015, kterým se stanoví dočasná opatření v oblasti mezinárodní ochrany ve prospěch Itálie a Řecka a Rozhodnutí Rady (EU) 2015/1601 ze dne 22. září 2015, kterým se stanoví dočasná opatření v oblasti mezinárodní ochrany ve prospěch Itálie a Řecka.

Zdroje

- Bodoni, Stephanie. Hungary, Poland Criticized at EU Court for Stance on Refugee Quotas (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-10-31/hungary-poland-chided-at-eu-court-for-stance-on-refugee-quotas>).
- Soudní dvůr Evropské unie. Advocate General Sharpston: the Court should rule that, by refusing to comply with the provisional and time-limited mechanism for the mandatory relocation of applicants for international protection, Poland, Hungary and the Czech Republic have failed to fulfil their obligations under EU law (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-10/cp190133en.pdf>).
- Soudní dvůr Evropské unie. Opinion of Advocate General Sharpston delivered on 31 October 2019 (<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=82FC7689892217E62C71EC-FC87DE9568?text=&docid=219670&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1052845>).
- Úřední věstník Evropské unie. 7.června 2019, svazek 59, str. 161 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=CS>).
- EU Law Analysis. The Three Villains and the Lifeblood of the European Union Project – Advocate General Sharpston's Opinion in C-715/17 (the asylum relocation mechanism) (<http://eulawanalysis.blogspot.com/2019/11/the-three-villains-and-lifeblood-of.html>).

Fotografie

- [1] Andrej Babiš se svým polským protějškem, premiérem Mateuszem Morawieckým, autor: Krystian Maj, 15. 10. 2018, zdroj: flickr.com., úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Relokace z Itálie a Řecka od října 2015 do října 2017, autor: Evropská Komise. Listopad 2017. Zdroj: ec.europa.eu.

Další kritika polské justiční reformy: nucený odchod do důchodu byl dle Soudního dvora EU diskriminující

Jakub Drahorád

Soudní dvůr Evropské Unie potvrdil stanovisko generálního advokáta Evgenije Tančeva z června roku 2019 a prohlásil pokusy polské vlády o snížení soudcovského věku odchodu do důchodu za neslučitelné s právem EU. Žalobě Evropské komise tak vyhověl v plném rozsahu.

Dřívější odchod do důchodu coby nástroj zvýhodnění soudkyň

Dlouholetý boj evropských institucí za zachování nezávislosti justice v Polsku, roztroušený do mnoha soudních sporů, napsal svou další kapitolu. Podle očekávání (viz Bulletin červenec-srpen 2019, s. 21) Soudní dvůr (dále jen „SDEU“) v listopadu posoudil polský zákon z roku 2017, který tamějším soudcům snižoval věk odchodu do důchodu z 67 na 65

Vůdce polské opozice Grzegorz Schetyna [1]

Malgorzata Gersdorf [2]

let a soudkyním na 60 let, coby odporující zákazu diskriminace na základě pohlaví. Polský argument, že tímto postupem sledoval pouze vyrovnání podmínek pro jinak znevýhodněnou skupinu obyvatel, tedy pro ženy, dle Soudu neobstál, neboť je naopak spíše poškozoval. Soudkyním bylo totiž upřeno právo na rovný přístup k práci a rovnou mzdu.

Dalšímu požadavku, kterému polská reforma dle Soudu nedostála, byla garance nezávislosti soudů. Zákon totiž ministru spravedlnosti poskytoval rozsáhlé diskreční pravomoci umožňující některé soudce ve funkci ponechat. Každý soudce mohl v časovém limitu předcházejícím dosažení důchodového věku požádat ministra o potvrzení ve funkci, kde pak mohl setrvat až do 70 let. Ministr však nejen, že při hodnocení nebyl vázán žádnými objektivními kritérii, nýbrž nepodléhal ani žádné lhůtě, v níž by musel o žádosti rozhodnout. Dokud ji neposoudil, zůstával soudce ve funkci. To by dle názoru SDEU vytvářelo nepřijatelný vztah závislosti soudů na výkonné moci, neboť hrozba „záporného posouzení žádosti“ by nad nimi při každém rozhodnutí visela jako Damoklův meč.

SDEU tímto rozsudkem navázal na svou pozici z prosince loňského roku, kdy nařídil Polsku, aby zákon přestal uplatňovat a zajistil návrat na původní místa všem, kteří kvůli němu byli nuceni k odchodu.

Reforma jen jako zástěrka?

Snížení věku soudců a soudkyň není jediným kontroverzním pokusem o reformu soudního systému, nýbrž mělo fungovat coby součást „komplexního balíčku“, který se snažil zcela překopat strukturu polských obecných soudů a obsazení Ústavního soudu.

Ačkoliv posuzované reformy jsou polskou vládou obhajovány coby nutné a logické kroky směrem ke zefektivnění a zjednodušení nabobtnalé soudní soustavy, kritici, především z řad evropských bojovníků za lidská práva a polské opoziční Občanské platformy, tuto tezi zpochybňují. Vládnoucí strana Právo a spravedlnost (PiS) dle jejich názoru reformami podkopává nezávislost soudnictví a připravuje půdu pro jeho následné personální propojení s vládě spřízněnými lidmi. Polská vláda totiž v předmětném období nedisponovala ústavní většinou v Sejmu (polském parlamentu), kterou však potřebovala k přijetí celospolečenských reforem, jimiž chtěla plnit svůj volební program. Polské soudy jim proto zákony opakovaně vracely, což mohlo být důvodem k pokusům o omezení jejich nezávislosti.

Potvrzením této hypotézy by mohla být i skutečnost, že předtím, než byl zákon po nátlaku občan-

Polský Nejvyšší soud [3]

ské opozice a evropských institucí zmírněn (věk odchodu do důchodu byl sjednocen na 65 let), ze 130 soudců, již podali žádost o přezkoumání svého setrvání ve funkci z důvodu důchodového věku, jich bylo ministrem potvrzeno pouze 69.

Coby symbolický cíl domnělých „čistek“ v justici se konkrétně v případě snížení věku do důchodu proslavila předsedkyně polského nejvyššího soudu Malgorzata Gersdorfová. Pro ni a další soudce, kteří se odmítli podřídit nucenému propuštění, tak aktuální rozsudek SDEU představuje ujištění a výraznou stabilizaci pozice, kterou stále vykonávají.

Zdroje

- Easton, Adam. Retirement age: Poland broke EU law with ruling on judges. BBC. 5. 11. 2019 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-50302102>).
- Soudní dvůr Evropské unie. 5. 11. 2019 C-192/18 Komise v. Polsko - Prozatímní vydání. Info Curia (<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=69BA776C0336D6C2DCD-1DF90265EA16B?text=&docid=219725&pageIndex=0&doclang=cs&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2775017>).
- Černušáková, Barbora. On the importance of courage: Poland's judges and EU top court decisions on judicial independence. Amnesty International. 19. 11. 2019 (<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/11/polands-judges-and-eu-top-court-decisions-on-judicial-independence/>).

Fotografie

- [1] Vůdce polské opozice Grzegorz Schetyna. Autor: Platforma Obywatelska RP. 16. září 2011. Zdroj: Wikimedia Commons. CC BY-SA 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Malgorzata Gersdorf. Autor: Katarzyna Czerwińska. 22. října 2014. Zdroj: Wikimedia Commons. CC BY-SA 3.0 PL., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Polský Nejvyšší soud. Autor: Michał Kowalski. 15. října 2018. Zdroj: Flickr. CC BY-NC-SA 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.

Štrasburský soud: Bez záruky dostupné zdravotní péče nelze nikoho vyhostit

Eva Kostolanská

Evropský soud pro lidská práva na začátku října ve věci *Savran proti Dánsku* rozhodl, že vyhoštění nemocného přistěhovalce není možné, pokud nelze s jistotou říci, že mu v domovské zemi bude zajištěna odpovídající zdravotní péče.

Stěžovatel turecké národnosti se v roce 1991 ve svých šesti letech odstěhoval společně se svojí matkou a čtyřmi sourozenci z Turecka do Dánska, kde se jako rodina opět shledali s otcem, který tam již několik let žil.

V roce 2007 byl stěžovatel vrchním soudem v Dánsku odsouzen jako jeden z spolupachatelů skupinového napadení. Na konci května v roce 2006 měl oběti uštědřit kopance a rány do hlavy. Muž utrpěl v souvislosti s napadením vážná zranění, kvůli nimž následující den zemřel. Soud posoudil počínání stěžovatele jako napadení se závažnými přitěžujícími okolnostmi, a proto ho odsoudil k sedmi letům vězení a vyhoštění z Dánska.

Posouzení zdravotní způsobilosti

V rámci odvolacího řízení Nejvyšší soud vrátil věc k posouzení zpět vyššímu soudu, který si nechal vyhotovit lékařský posudek týkající se psychického zdraví stěžovatele. Stěžovatel v něm byl shledán duševně zaostalým. Posudek zmínil i pravděpodobnost vlivu marihuany v době spáchání trestného činu. Soud stěžovatele odsoudil na dobu neurčitou k pobytu na uzavřeném oddělení v zařízení pro lidi s vážným duševním postižením a následnému vyhoštění se zákazem návratu do země.

Prověření přiměřenosti trestu a dostupnosti péče

V roce 2012 opatrovník stěžovatele požádal státní zastupitelství o opětovné zhodnocení uloženého trestu. Nově provedené zdravotní zprávy mimo jiné uváděly, že stěžovatel byl ve zkoumané době stabilní, několik měsíců nepožil omamné látky a jeho chování nevykazovalo takové známky

Soudní síň Evropského soudu pro lidská práva [1]

agresivity jako dřív. Dále ze zhodnocení vyšlo najevo, že kromě duševní zaostalosti trpí taktéž paranoidní schizofrenií, závislostí na marihuaně a nadváhou.

V kontextu těchto zjištění si městský soud vyžádal stanovisko ohledně možností léčby, zdravotních služeb a léků potenciálně dostupných v Turecku v provincii Konya, kde by stěžovatel měl mít své bydliště, pokud by byl vyhoštěn. Taktéž se dotázal na možnost domluvit se ve zdravotnických zařízeních v dané oblasti kurdsy, jelikož stěžovatel několikrát uvedl, že turecky nemluví a zvládá komunikovat pouze v kurdštině. Správa sociálního zabezpečení a lékař z kliniky z oblasti Konya soudu odpověděli, že zdravotní služby i léky jsou v dané oblasti dostupné a personál v nemocničním zařízení mluví kurdsy.

Vyžádáno bylo také stanovisko psychiatra, který uvedl, že agresivní chování stěžovatele se projevilo dlouhodobě i v době ústavní psychiatrické péče na uzavřeném oddělení a zmírnilo se až v důsledku dlouhodobé psychiatrické léčby. Zdravotní péče předcházející zhoršení stavu u stěžovatele je dle znalce náročným úkolem, který vyžaduje pravidelnou týdenní až měsíční kontrolu jeho krve a přesné dodržování medikace. Zároveň uvedl, že taková úroveň péče pravděpodobně nebude v Turecku dostupná. Rozhodnutím z ledna 2012 městský soud na základě těchto podkladů změnil stěžovateli trest z ústavní psychiatrické péče na léčbu na psychiatrickém oddělení. Bez ohledu na závažnost spáchaného trestného činu stěžovatele uvedl, že ze zdravotních důvodů není možné trvat na trestu vyhoštění z Dánska.

Budova Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku [2]

Vyhostit, či nikoli?

Státní zastupitelství se ve věci vyhoštění odvolalo k vrchnímu soudu, který však na rozdíl od městského soudu řekl, že bude stěžovateli dostatečná a vhodná zdravotní služba poskytnuta i v Turecku a že si sám musí být vědom důležitosti dodržování pravidelné medikace. V kontextu závažnosti a povahy trestného činu proto trval na jeho vyhoštění. Možnost odvolání k Nejvyššímu soudu byla zamítnuta.

Stěžovatel se proto obrátil na Evropský soud pro lidská práva („Soud“) s tím, že v souvislosti s jeho onemocněním by vyhoštěním do Turecka bylo porušeno jeho právo podle článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv („Úmluva“). Soud přisvědčil stěžovateli, že v důsledku nedostatečné relevantní zdravotní péče v domovském státě by mohlo dojít k nelidskému zacházení, a proto s vyhoštěním nesouhlasil. Vyhoštění vážně nemocných migrantů totiž patří mezi případy, které Soud pod článkem 3 Úmluvy posuzuje přísnější optikou. Vyhošťující stát je povinen pečlivě případ od případu zjistit, zda bude v domovském státě zajištěna dostatečná péče, a do jaké míry bude mít vyhoštěný možnost této péče skutečně využít (tzn. cenu léků, rodinnou síť nebo vzdálenost k dostupné zdravotní péči).

V odůvodnění Soud využil kritérií, která již dříve vytyčil v případě *Paposhvili proti Belgii*. Pokud existují vážné pochybnosti důsledků vyhoštění pro danou osobu, musí vyhošťující stát získat individuální a dostatečné ujištění od přijímajícího státu, že jí bude umožněna dostupná léčba tak, aby nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy.

Přestože v řízení před dánskými soudy byla psychiatrická péče v Turecku dle potřeb stěžovatele posouzena jako dostatečná, Soud uvedl, že není zcela jisté, že stěžovateli bude daná péče skutečně dostupná. Zmínil především stokilometrovou vzdálenost z vesnice jeho pobytu do nejbližšího odpovídajícího zdravotnického zařízení. Dle Soudu tato skutečnost vyvolává pochybnosti o vlivu vyhoštění na stěžovatele. Z tohoto důvodu Dánsko jako vyhošťující stát nesplnilo jeden z požadavků *Paposhvili* testu, a to získání dostatečného ujištění přijímajícího státu ohledně dostupnosti zdravotní péče. Vyhoštěním stěžovatele bez získání této záruky by tedy porušilo zákaz nelidského zacházení podle článku 3 Úmluvy.

Zdroje

Rozhodnutí ve věci *Savran* proti Dánsku ze dne 1. 10. 2019. (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196152>).

A new chapter on the deportation of ill persons and Article 3 ECHR: the European Court of Human Rights judgment *Savran* v Denmark, Strasbourg Observers, 17. října 2019 (<https://strasbourgobservers.com/2019/10/17/a-new-chapter-on-the-deportation-of-ill-persons-and-article-3-echr-the-european-court-of-human-rights-judgment-in-savran-v-denmark/>).

Savran v Denmark: Expulsion without assurances of appropriate psychiatric treatment amount to violation of Article 3 ECHR, EDAL: European Database of Asylum Law, 1. 10. 2019 (<https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/savran-v-denmark-expulsion-without-assurances-appropriate-psychiatric-treatment-amounts>).

Fotografie

[1] Soudní síň Evropského soudu pro lidská práva, autor: Adrian Grycuk, 8. října 2014, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 PL, úpravy: fotografie oříznuta.

[2] Budova Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, autor: Chaim Gabriel Waibel, 10. října 2013, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, úpravy: fotografie oříznuta.

CENTRUM JE NA FACEBOOKU

Chcete být v obraze i mezi jednotlivými čísly Bulletinu?
Sledujte náš facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Nela Černotová

Protesty v Bolívii vedoucí k rezignaci prezidenta: posun k demokracii nebo státní převrat?

Tereza Ciupková

V Bolívii vypukly na konci října nepokoje vyvolané údajnou manipulací s výsledky prezidentských voleb, dle kterých se měl stát Evo Morales již počtvrté prezidentem. Ten po nátlaku protestujících rezignoval, avšak protesty pokračují na straně jeho příznivců, kteří označují rezignaci a dočasné převzetí úřadu Jaenine Áñez za státní převrat.

Evo Morales byl poprvé zvolen do úřadu v roce 2006, a stal se tak prvním domorodým prezidentem Bolívie. Oblibu ve společnosti si získal především podporou původních obyvatel, kteří tvoří v Bolívii téměř šedesát procent populace. Ústavně zakotvil, že Bolívie je multinárodnostním státem, zlegalizoval kultivaci koky, která představuje hlavní zdroj obživy farmářů, a postavil se proti levnému exportu přírodního plynu a ropy, jejichž těžbu následně znárodnil.

Dle bolivijské ústavy může být úřad prezidenta vykonáván maximálně dvě po sobě jdoucí volební období. Jelikož byla ústava přijata až v době, kdy byl Morales v úřadu, aplikovalo se pravidlo tohoto omezení až na druhá dvě Moralesova volební období. Aby mohl ve svém úřadu pokračovat i po roce 2020, kdy měl končit jeho mandát, vyhlásil v roce 2016 referendum, ve kterém měli občané rozhodnout, zda si přejí novelizaci článku ústavy, který toto pravidlo zavádí, a Morales tak mohl kandidovat počtvrté za sebou. Referendum skončilo těsným výsledkem v neprospěch Moralesovy kandidatury, Bolivijský ústavní soud však shledal omezení na dvě volební období v rozporu se základními lidskými právy a oficiálně tak prezidentovi umožnil účast v letošních volbách konaných 20. října.

Prezidentské volby a první protesty

Dle předvolebních průzkumů se měl Morales stát vítězem voleb, ne však s výrazným rozdílem oproti

Evo Morales [1]

opozičnímu kandidátu Carlosi Mesovi. Ke zvolení v prvním kole je dle bolivijské ústavy třeba nadpoloviční většina všech hlasů, nebo rozdíl alespoň deseti procent mezi dvěma vedoucími kandidáty.

Oficiální průběžné výsledky ukazovaly po 83 % sečtených hlasů vítězství Eva Moralese s 45,3 % hlasů a druhým Carlosem Mesou s 38,2 %. Takový výsledek by znamenal nutnost druhého kola, další zveřejňování však bylo zastaveno. Evo Morales nicméně sám ohlásil svoje vítězství, jelikož podle jeho slov chyběly pouze hlasy ze zemědělských oblastí, kde má tradičně největší podporu. Oficiálně bylo jeho vítězství potvrzeno až 24. října, tedy v době, kdy proti legitimitě těchto voleb panovaly po celém

území státu masové demonstrace, požadující druhé kolo hlasování.

Audit Organizace amerických států

Průběh hlasování přezkoumala Organizace amerických států (OAS), která zveřejnila zjištění svého auditu, při němž objevila hluboké nesrovnalosti v průběhu hlasování. Jednalo se zejména o situace, kdy bylo opakovaně Evu Moralesovi přičteno více hlasů, než bylo zaregistrovaných voličů nebo kdy delegáti Moralesovy strany Hnutí za socialismus vyplnili veškerá hlasovací data pro celou volební místnost. Po sečtení osmdesáti procent hlasů byla data přeměrována na skrytý server, což vážně narušilo transparentnost celých voleb. V závěru doporučila OAS volby anulovat a vypsát jejich konání znovu s novým složením volební komise.

Morales se doporučení chystal přijmout a vypsát nový termín konání voleb, nicméně po výzvě k rezignaci od vrchního velitele ozbrojených sil Wiliama Kalimana a velitele národní policie Vladimira Calderona už neměl oporu ve státním aparátu a ještě v den uveřejnění závěrů z auditu, tedy 10. listopadu, na svůj úřad rezignoval. V zápětí pak přijal nabídku politického azylu v Mexiku a následný vývoj v Bolívii označil za státní převrat.

Původní obyvatelé žijící v Bolívii [2]

Prozatímní vláda Jeanine Áñez a pokračující nepokoje

Úřadu hlavy státu se prozatímně ujala místopředsedkyně senátu, vzhledem k řetězci rezignací nejvýše postavená státní činitelka, konzervativní politička Jeanine Áñez. Áñez deklarovala, že zemi povede k novým, demokratickým volbám, které se mají podle bolivijské ústavy konat nejpozději 90 dní po uprázdnění úřadu. Samotné převzetí funkce prezidentky zpochybnila strana Eva Morales Hnutí za socialismus, která se odmítla zúčastnit zasedání komory Parlamentu, na kterém měla být přijata prezidentova rezignace. Sezení komory tak nedosáhlo potřebného kvóra. Bolivijská ústava však nestanovuje postup, jakým se prezident vzdává úřadu a Áñez tak byla mezinárodním společenstvím uznána jako dočasná hlava státu.

Hned po převzetí úřadu sestavila nový kabinet, do kterého původně nejmenovala žádného zástupce domorodého etnika, až po nátlaku opozice jmenovala ministryni kultury a turismu Marthu Yujra Apaza jako jedinou představitelku původních obyvatel. Přestože mandát dočasné prezidentky měl sloužit k vedení země k novým volbám, učinila Áñez několik zásadních kroků včetně změn ve směřování bolivijské zahraniční politiky. Prosadila například vystoupení z levicové regionální mezinárodní organizace ALBA se sídlem ve Venezuele nebo uznání

Juana Guaidá jako prezidenta Venezuely. Dále nechala vyhostit stovky převážně kubánských a venezuelských pracovníků a provedla personální změny na nejvyšších postech ozbrojených sil.

V Bolívii mezitím začala nová vlna nepokojů, a to na protest proti jednání nově úřadující prezidentky. Tyto protesty jsou násilně potlačovány, přičemž na straně aktivistů jsou již více než tři desítky mrtvých. Áñez nicméně vydala dekret, ve kterém policii a ozbrojené síly zbavuje jakékoli trestní odpovědnosti za násilné zákroky vůči protestujícím s odůvodněním, že se jedná o stav nouze a obranu státu. Dle Interamerické komise pro lidská práva dekret podněcuje k násilí a nerespektuje povinnost státu vyšetřovat a postihovat porušování základních práv a svobod, a jeho obsah je tak v rozporu s mezinárodními standardy ochrany lidských práv.

Obavy z vývoje v Bolívii a rostoucího násilí ze strany policie a armády vyjádřila i mezinárodní nevládní lidskoprávní organizace Human Rights Watch či Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Michelle Bachelet. Ta označila situaci v Bolívii za extrémně nebezpečnou a vymykající se kontrole. Policii a ozbrojené síly pak vyzvala, aby jednaly v soula-

Protesty ve městě La Paz proti výsledkům voleb [3]

Bolivijská státní vlajka [4]

du s mezinárodněprávními normami upravujícími použití síly z hlediska dodržování lidských práv.

Jakým způsobem se situace dál vyvine, bude záležet zejména na nových volbách, které by se měly konat nejpozději v lednu.

Zdroje

- BBC (2019, 25. října). Bolivia election: Protests as Evo Morales officially declared winner. BBC. (<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-50178188>).
- Blair, Laurence (2019, 15. listopadu). Bolivia crisis: how did we get here and what happens next?. The Guardian. (<https://www.theguardian.com/world/2019/nov/15/bolivia-crisis-what-happens-next-evo-morales>).
- Collins, Dan (2019, 14. listopadu). Bolivia president's initial indigenous-free cabinet heightens polarization. The Guardian. (<https://www.theguardian.com/world/2019/nov/14/bolivia-president-jeanine-anez-cabinet-indigenous>).
- Organizace amerických států. 2019. Análisis de Integridad Electoral Elecciones Generales en el Estado Plurinacional de Bolivia 20 de octubre de 2019. (<http://www.oas.org/documents/spa/press/Informe-Auditoria-Bolivia-2019.pdf>).
- Long, Gideon (2019, 19. listopadu). Bolivia's leader accused of stoking divisions after Morales' exit. Financial Times. (<https://www.ft.com/content/8549edc6-0a72-11ea-bb52-34c8d9dc6d84>).
- Machicao, Monica a Ramos (2019, 10. listopadu). Bolivia's Morales resigns after protests, lashes out at 'coup'. Reuters. (<https://www.reuters.com/article/us-bolivia-election-oas/bolivias-morales-agrees-to-new-elections-after-damning-oas-audit-idUSKB-N1XK07T?feedType=RSS&feedName=worldNews>).

Fotografie

- [1] Evo Morales, autor: Ministerstvo zahraničí Peru, 1. září 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0.
- [2] Původní obyvatelé žijící v Bolívii, autor: Norsk Folkehjelp Norwegian People's Aid, 12. ledna 2009, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-2.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Protesty ve městě La Paz proti výsledkům voleb, autor: Paulo Fabre, 23. října 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [4] Bolivijská státní vlajka, zdroj: Wikimedia Commons, Public domain., úpravy: fotografie oříznuta.

Největší protesty od pádu režimu Saddáma Husajna otřásají Irákem

Michaela Stenzelová

Zoufalí Iráčané již několik týdnů protestují proti současnému politickému systému, který považují za hlavní příčinu ekonomické stagnace země a zdroj dlouholeté korupce. Snahy vlády o jejich násilné potlačení stály život již více než 400 osob a vedly k tisícům zraněných. OSN spolu s USA apelují na Irák, aby co nejrychleji přijal nový volební zákon a uspořádal předčasné volby.

Od americké invaze do Iráku a následného svržení Saddáma Husajna uplynulo již 16 let. Od té doby se země potýká s rozsáhlou korupcí a vysokou nezaměstnaností, která postihuje zejména mladé Iráčany. Běžný život obyvatelstva dále omezuje nedostatečná infrastruktura i absence přístupu k základním službám. Poválečná rekonstrukce byla navíc zbržděna ambicemi samozvaného Islámského státu, který v roce 2014 získal kontrolu nad významnými iráckými oblastmi včetně druhého největšího města Mosul. Po porážce většiny jeho jednotek nacházejících se na iráckém území v prosinci 2017 čekal tak Irák další nelehký úkol spočívající v obnovení stability země a jejího vyvlečení z ekonomické krize. Přestože je země druhým největším producentem ropy Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC), tisícům Iráčanů chybí stabilní přístup k pitné vodě či dodávkám elektřiny.

Nadějí na změnu se stala nová technokratická vláda v čele s premiérem Ádilem Abdulem Mahdíem, jejíž složení schválil parlament v říjnu 2018. Nový kabinet však ani rok po svém ustavení nepřinesl očekávané změny. I tato skutečnost přiměla v říjnu tohoto roku irácký lid vyjít do ulic a předložit své požadavky zahrnující demisi iráckého premiéra, přijetí ústavních změn vedoucích k zavedení prezidentského systému a konání nových parlamentních voleb.

Frustrovaní Iráčané se již několik týdnů bouří nejen proti žalostné ekonomické situaci, ale také sektářskému politickému systému, jenž dle jejich přesvědčení přispívá k nárůstu korupce a klientelismu v politických řadách. Konkrétně pak kritizují princip známý pod označením „Muhasasa ta'ifia“, spočívající v obsazování vládních pozic na

Irácká vlajka [1]

základě sektářských či etnických kvót. Rozdělení irácké státní moci reflektuje zejména zastoupení tří tamních nejpočetnějších náboženských skupin. Předsedou vlády je tradičně šiíta, prezidentem irácký Kurd a předsedou parlamentu sunnita. Toto pravidlo, k jehož zavedení došlo po invazi USA do Iráku v roce 2003, mělo přitom mít preventivní účinky s cílem zabránit budoucím konfliktům mezi menšinami.

Vlnu nevole vyvolává také neklesající vliv Íránu v zemi, jenž díky vazbám na některé ze šiitských parlamentních stran může snadněji dosahovat svých ekonomických a politických zájmů v Iráku. Nesouhlas s vměšováním se do iráckých záležitostí vyjádřili demonstranti ve městě Karbalá, když na iráckém konzulátu vyměnili vlajku Íránu za iráckou. V Nadžafu na jihu země se budova úřadu stala dokonce terčem žhářského útoku. Írán si je přitom dobře vědom, že případné vládní změny by mohly jeho privilegovanou pozici ohrozit. I proto údajně vyvíjí tlak na současný kabinet a podporuje vládní snahy o potlačení demonstrací, z jejichž intenzity viní západní státy v čele s USA, které i přes nelibost Íránu nadále představují strategického partnera Iráku.

Stovky mrtvých a tisíce zraněných

Ohniskem protestů, které přerostly v největší masové demonstrace od pádu Saddáma Husajna, se stal Bagdád, odkud se nepokoje po vládních snahách o jejich potlačení rozšířily i do jižních částí země. Lidé opakovaně protestovali navzdory nočnímu zákazů vycházení nejen na náměstí Tahrír v centru Bagdádu, ale také se několikrát pokusili proniknout

Irácký premiér Ádil Abdal Mahdí [2]

do tzv. Zelené zóny, v níž se nachází vládní budovy i zastupitelské úřady.

Vážné znepokojení mezinárodního společenství však vyvolaly následné násilné praktiky iráckých ozbrojených složek, které ve snaze o potlačení demonstrací používají vedle vodních děl a slzného plynu také střelbu ostrými náboji. Dle svědectví humanitárních pracovníků čelí útokům také zdravotnický personál ošetřující raněné. Organizace Human Rights Watch rovněž informovala o nedávném úmrtí jednoho zdravotníka.

Mahdí v závěru listopadu pod vlivem sílící kritiky nakonec ustoupil a oznámil svou rezignaci. Irácký prezident Barham Sálíh ještě v říjnu přislíbil konání předčasných voleb, a to hned poté, co bude přijat nový volební zákon. Ten by měl voličům umožnit hlasovat pro jednotlivé kandidáty, a nikoliv jen vybírat mezi politickými stranami jako tomu bylo doposud. Je však pravděpodobné, že v případě zavedení nového volebního systému by mnoho současných poslanců neobhájilo svůj mandát. Předpokládá se proto, že takový návrh legislativy nenajde v parlamentu potřebnou podporu.

Střety iráckých bezpečnostních složek s vládními odpůrci, které si již vyžádaly více než 400 životů

a téměř dvacet tisíc raněných, se zabývá i OSN. Zvláštní zástupkyně generálního tajemníka OSN pro Irák a vedoucí Mise OSN pro pomoc Iráku Jeanine Hennis-Plasschaert vybídla iráckou vládu k národnímu dialogu, současně však uvedla, že žádná vláda není schopna komplexně vyřešit dědictví minulosti a nynější výzvy za jediný rok působení v úřadu. V této souvislosti byl dále irácký kabinet vyzván k propuštění neoprávněně zadržovaných demonstrantů a zahájení trestního stíhání osob odpovědných za nepřiměřené užití síly. Dle OSN i USA je nezbytné, aby Irák přijal co nejrychleji volební reformu a vyvaroval se násilí vůči demonstrantům.

Další „Arabské jaro“ na dosah?

Masové demonstrace v posledních týdnech neotřásají pouze Irákem, mezinárodní pozornost se od poloviny října upíná také k Libanonu, kde se tamní obyvatelé potýkají s podobnými problémy. Posledním impulsem k rozpoutání protestů byla snaha libanonské vlády o zpoplatnění služby WhatsApp a nové zdanění tabáku a pohonných hmot. I kvůli vzniklé vlně nevole bylo od těchto záměrů nakonec upuštěno a libanonský premiér Saad Harírí pod tlakem odpůrců na konci října rezignoval. To už však Libanoncům nestačí - stejně jako v Iráku požadují nové volby a konec stávajícího systému. Nespokojen-

Protesty během Arabského jara v Jemenu [3]

Večerní protesty na náměstí Tahrír v Bagdádu [4]

nost se současnou vnitropolitickou a ekonomickou situací vyjadřují též lidé v ulicích Egypta či Íránu. Dle některých zahraničních médií připomíná aktuální dění události Arabského jara z roku 2010, kdy se vlnami protestů zahájenými v Tunisku nechaly postupně inspirovat další země Blízkého východu.

Zda hlas protestujících postupně utichne či naopak přiměje tamní politické elity k přijetí požadovaných změn, ukážou nejspíše další měsíce. Jisté je, že případné neúspěšné vládní proměny mohou přispět k ještě větší destabilizaci regionu. Chaosu mohou navíc zejména v Iráku využít ke svému etablování islámští radikálové či spící teroristické buňky, které se i přes porážku Islámského státu nadále nachází na iráckém území.

Zdroje

Aljazeera (2019, 9. listopad). Deadly violence grips Iraq as security forces clear protest sites. Aljazeera (<https://www.aljazeera.com/news/2019/11/deadly-violence-grips-iraq-security-forces-clear-protest-sites-191109174546606.html>).

BBC (2019, 29. říjen). Is a new Arab Spring unfolding in the Middle East?. BBC (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50219821>).

Rasheed, Ahmed a Jalabi Raya (2018, 2. říjen). Iraq names new president and premier, ending deadlock. Reuters (<https://www>.

[reuters.com/article/us-iraq-politics/iraq-names-new-president-and-premier-ending-deadlock-idUSKCN1MC2J9](https://www.reuters.com/article/us-iraq-politics/iraq-names-new-president-and-premier-ending-deadlock-idUSKCN1MC2J9))

Rubin J. Alissa (2019, 4. listopad). Iraqis Rise Against a Reviled Occupier: Iran.) The New York Times (<https://www.nytimes.com/2019/11/04/world/middleeast/iraq-protests-iran.html>).

Tawfeeq Mohammed (2019, 10. listopad). Iraq protests death toll rises to 319 with nearly 15,000 injured. CNN (<https://edition.cnn.com/2019/11/09/middleeast/iraq-protest-death-toll-intl/index.html>)

United Nations Iraq (2019, 30. říjen). Special Representative visits Tahrir Square, meets with demonstrators. United Nations Iraq (http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=11970:un-iraq-special-representative-visits-tahrir-square-meets-with-demonstrators&Itemid=605&lang=en).

Wintour Patrick (2019, 19. listopad). UN urges Iran restraint amid reports of high protester death toll. The Guardian (<https://www.theguardian.com/world/2019/nov/19/un-urges-restraint-over-reports-of-multiple-deaths-in-iran-protests>).

Fotografie

[1] Irácká vlajka, autor: Marsel Elia, 23. srpna 2016, zdroj: Pixabay, CC0., úpravy: fotografie oříznuta.

[2] Dr ADIL ABD AL-MAHDI in his presidential palace, in background the flag of his country, Iraq, autor: LaGrandeOurs, 22. prosince 2008, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.

[3] Protesters in Aden, Al Mansoor during the Arab Spring 2011 calling for the secession of South Yemen from the North, autor: AlMahra, 14. října 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY SA 4.0., úpravy: fotografie oříznuta.

[4] Iraqi protests in 25 October 2019 (Liberation square), autor: FPP, 25. října 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY SA 4.0., úpravy: fotografie oříznuta.

Porušování humanitárního práva na Krymu a návrat Ruska do Rady Evropy

Andrea Štásková

Rusko podle zjištění neziskové organizace Human Rights Watch porušuje na Krymském poloostrově mezinárodní humanitární právo, když nutí místní obyvatelstvo narukovat do armády. Rada Evropy přesto umožnila Rusku opět se podílet na jejích činnostech. Jaké důvody vedly k tomuto obratu a jak na to reaguje Ukrajina?

Anexe Krymského poloostrova Ruskou federací v roce 2014 byla kritizována jak z hlediska politického, tak z hlediska mezinárodně-právního. Legitimita tohoto procesu se měla opřít o referendum, které však bylo vyhlášeno ve chvíli, kdy už byl poloostrov obsazen. Samotné vyhlášení navíc bylo v rozporu s ukrajinskou ústavou, a proto jeho legitimitu ihned zpochybnila ukrajinská vláda. Dle výsledků referenda hlasovalo přes 90 % voličů pro připojení k Ruské federaci. V březnu roku 2014 následně krymský parlament vyhlásil samostatnost a rovněž se rozhodl stát se součástí Ruska. Anexe byla po formální stránce dokončena, když ruský prezident Vladimir Putin podepsal se zástupci Krymu dohodu, na základě které se Krymský poloostrov stal součástí Ruska.

Anexe navíc předznamenala řadu dalších problémů. Na jeden z nich upozornila mezinárodní organizace Human Rights Watch (dále HRW) - Rusko

Ukrajinská státní vlajka [1]

Ukrajinský ministr zahraničí Pavlo Kimkin [2]

nutí obyvatele Krymského poloostrova k vojenské službě. Podle ruského práva je vyhýbání se vojenské službě trestným činem, za který hrozí finanční pokuta nebo trest odnětí svobody v délce až dvou let. HRW analyzovala celkem 71 případů, ve kterých krymské trestní soudy mezi roky 2017 a 2019 posuzovaly trestný čin vyhýbání se výkonu vojenské služby. V 63 případech byli obvinění shledáni vinnými, a z toho důvodu byli nuceni zaplatit pokuty ve výši od 5 000 do 60 000 rublů (v převodu až 22 000 Kč).

Agitace ve školách a změna zákonů pro větší počet vojáků

Co se týče počtu mužů, kteří byli ruskou armádou odvedeni, dosahuje výše 18 000 až 18 900 osob. Během letošního roku plánuje ruská vláda rekrutovat dalších 2 600 mužů, přičemž navrhuje úpravu legislativy tak, aby stanovený cíl naplnila co nejnázem. Ruský zákon o vojenské povinnosti a vojenské službě tak od září obsahuje novou povinnost přihlásit se k odvodu nejen v místě svého trvalého pobytu, ale rovněž v místě, kde daný jedinec pracuje nebo studuje. Snaha o zajištění trvalého přísunu rekrutů

Prezident Ukrajiny Volodymyr Zelenskyy [3]

však zpřísněním legislativy nekončí. Ruské orgány přihlášené k odvodu propagují v krymských městech a na tamních základních a středních školách.

A kde končí branci z Krymského poloostrova? Podle informací HRW jsou od roku 2016 posíláni na vojenské základny nacházející se na území Ruské federace. Touto činností se Rusko dopouští porušování mezinárodního humanitárního práva, jehož zásady stanovují Ženevské úmluvy. Odvod mužů z okupovaného území pro vojenské účely je zakázán Ženevskou úmluvou o ochraně civilních osob za války, jejíž čl. 51 uvádí: „Okupační mocnost nesmí nutit chráněné osoby k službě ve svých ozbrojených nebo pomocných silách. Každý nátlak nebo propagace směřující k náboru dobrovolníků jsou zakázány.”

Právní nástroje obrany proti ruské okupaci

Na protiprávnost odvodu krymských mužů upozornila také Stálá mise OSN pro ochranu lidských práv na Ukrajině. Valné shromáždění OSN reagovalo na ruské chování rezolucemi vydanými v roce 2014 a 2016, jimiž potvrzuje suverenitu a politickou nezávislost Ukrajiny včetně všech jejích hranic. Ukrajinská vláda spolupracuje s OSN i s Mezinárodním trestním soudem. Spolupráce s Mezinárodním trestním soudem je v tomto případě zvláště významná, neboť Ukrajina sice není smluvní stranou Římského statutu, tedy mezinárodní smlouvy zakládající rozhodovací pravomoc tohoto soudu, avšak přijala jeho jurisdikci pro posouzení trestných činů spáchaných na území Krymského poloostrova od listopadu 2013 do současnosti.

Rada Evropy reagovala na anexi Krymu uvalením sankcí v podobě pozastavení hlasovacích práv Ruska v Parlamentním shromáždění, jedním z hlavních orgánů organizace. To platilo až do května letošního roku, kdy Parlamentní shromáždění přijalo deklaraci, podle níž by všechny státy měly mít rovnou možnost zapojit se do činností Rady Evropy. Zároveň Rusko prostřednictvím svého ministra zahraničí Sergeje Lavrova projevilo zájem zůstat v této organizaci a dostát všem svým závazkům. Dále zdůraznilo svou vůli začít opět platit své členské poplatky, od čehož upustilo v roce 2017. Znovuzapojení Ruska podporují také ruští lidskoprávní aktivisté, kteří se obávají, že pokud se stávající situace nezmění, nebude možné monitorovat případy porušování lidských práv na ruském území.

Otáčí se Rada Evropy k Ukrajině zády?

O znovuzapojení Ruska do činnosti Rady Evropy se zasadila zejména Francie a Německo, přičemž stejně jako ruští aktivisté argumentovali nutností zajistit ochranu lidských práv ruským občanům. Podle statistik Evropského soudu pro lidská práva totiž nejvíce případů přichází právě z Ruska.

Zástupci Ukrajiny v Radě Evropy byli při hlasování o výše zmíněné deklaraci (fakticky rozhodující o obnovení práv Ruska v organizaci) podpořeni mimo jiné Velkou Británií a Baltskými státy, přesto byli nakonec přehlasováni v poměru 118 proti 62. Na protest proti výsledku hlasování ukrajinská delegace odešla z místnosti. Ukrajinský ministr

Rada Evropy, místnost pro parlamentní zasedání v budově Paláce Evropy ve Štrasburku [4]

zahraničí Pavlo Kimkin uvedl, že snaha ochránit ruské občany před porušováním lidských práv je jen zástěrkou pro skutečné motivace zemí, které návrat Ruska podpořily. Volodymyr Zelenskyj, prezident Ukrajiny, se na protest rozhodl odvolat Stálého představitele Ukrajiny při Radě Evropy “na konzultace”, což je v diplomatických stycích krok, jímž se formálně dává najevo zásadní nesouhlas.

Zdroje

- BBC. Ukraine: Putin signs Crimea annexation. BBC.com [online]. 21. 3. 2014. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-26686949>
- BBC. Ukraine fury as Russia gets back Council of Europe voting rights. Bbc.com [online]. 25. 5. 2019. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-48755606>
- DEUTSCHE WELLE. Council of Europe restores Russia's voting rights. Dw.com [online]. 25. 6. 2019. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/council-of-europe-restores-russias-voting-rights/a-49340511>

HUMAN RIGHTS WATCH. Crimea: Conscription Violates International Law. Hrw.org [online]. 1. 1. 2019. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2019/11/01/crimea-conscription-violates-international-law>

ROTH, Andrew. Ukraine walks out of Europe human rights body as Russia returns. Theguardian.com [online]. 25. 5. 2019. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/law/2019/jun/25/ukraine-walks-out-council-europe-human-rights-assembly-protest-russia-return>

Fotografie

- [1] Ukrajinská státní vlajka, autor: UP9, 3. 5. 2009, zdroj: Wikimedia Commons, CC-BY-SA 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Ukrajinský ministr zahraničí Pavlo Kimkin, autor: Mohammad Hassanzadeh, 29. 5. 2016, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-4.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Prezident Ukrajiny Volodymyr Zelenskyj, autor: president.gov.ua, 5. 5. 2019, zdroj: Wikipedia CC-BY-4.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [4] Rada Evropy, místnost pro parlamentní zasedání v budově Paláce Evropy ve Štrasburku, autor: Adrian Gryciuk, 8. 10. 2014, zdroj: Wikipedia Commons CC BY-SA 3.0 PL., úpravy: fotografie oříznuta.

SLEDUJTE AKCE CENTRA A DALŠÍCH INSTITUCÍ

Naše aktivity naleznete zde.

Sekce „Chystá se“ přibližuje, co plánují jiné instituce. Zobrazte ji zde.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová

Výbor OSN pro lidská práva počtvrté kritizuje Českou republiku

Pavel Doubek

Výbor OSN pro lidská práva adresoval České republice závěrečná doporučení k již čtvrté periodické zprávě o plnění jejích lidskoprávních závazků. Kromě pravidelně vytýkaných nedostatků Výbor poukázal na řadu nových problémů, které se dotýkají samotných základů demokratického právního státu.

V lednu příštího roku to bude již 27 let, co se Česká republika, jako samostatný stát, stala smluvní stranou Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „Pakt“). Tento lidskoprávní dokument nejenže stanoví smluvním státům povinnost na svém území dodržovat a naplňovat základní lidská práva a svobody v Paktu zakotvená, ale také vytváří vlastní kontrolní mechanismus, který mezinárodní závazky monitoruje.

Tímto mechanismem je Výbor OSN pro lidská práva (dále jen „Výbor“), který v pravidelných cyklech přijímá zprávy smluvních států Paktu, hodnotí je a na jejich základě vydává tzv. závěrečná doporučení (*concluding observations*) adresovaná vládám smluvních států. Povinností smluvních států je s Výborem spolupracovat, a proto se předpokládá, že stát bude doporučení Výboru v dobré víře realizovat.

Dne 7. listopadu 2019 zaslal Výbor Vládě České republiky závěrečná doporučení ke čtvrté periodické zprávě o plnění závazků vyplývajících z Paktu, která pokrývala období od 1. ledna 2013 do 30. června 2018. Dokument v padesáti bodech shrnuje, čeho se České republice ve sledovaném období podařilo v oblasti lidských práv dosáhnout a kde má naopak své nedostatky.

Pozitivní aspekty

Výbor na úvod kvituje některé pozitivní kroky, které Česká republika ve sledovaném období učinila. Jsou jimi odstranění vepřína na místě bývalého

Vlajka OSN [1]

romského koncentračního tábora v Letech u Písku a plán na vybudování památníku holokaustu Romů; přijetí nové koncepce vězeňství do roku 2025; vytvoření strategie prevence kriminality na léta 2016 až 2020 a ratifikace tří mezinárodních smluv, a to Mezinárodní úmluvy o ochraně všech osob před nuceným zmizením a dvou Opčních protokolů k Úmluvě o právech dítěte.

Kritika a doporučení

Závěrečná doporučení Výboru lze pomyslně rozdělit do dvou částí. Na straně jedné jde o doporučení, která se ve vztahu k České republice objevují opakovaně a promlouvají i ze zpráv jiných monitorovacích těles OSN,[1] jako jsou například otázky diskriminace, zdravotnictví, cizinecké detence či odškodňování. Na straně druhé jde o nová témata, která na našem území začínají rezonovat teprve v posledních letech. Jedná se zejména o sílící nenávistné projevy, politický nátlak na justici, útoky na novináře, omezení přístupu k informacím a koncentrace vlastnictví médií.

Přestože Výbor podává jasně formulovaná doporučení, jak se se zjištěnými problémy vypořádat nebo jak alespoň nastartovat cestu k jejich postupnému řešení, nemůže nahrazovat národní autority a přijímat podrobné návody jak kýženého stavu dosáhnout. Je proto úkolem smluvních států, aby názory Výboru braly vážně a doporučení v dobré víře ve vší úplnosti implementovaly.

Bohužel hned v úvodu závěrečných doporučení Výbor vyjadřuje znepokojení nad neschopností České republiky implementovat některé názory (*views*) Výboru vyjádřené v předchozích rozhodnutích a týkajících se zejména náhrady škody jednotlivcům, u nichž Výbor shledal porušení práva na základě individuální stížnosti podle Opčního protokolu k Paktu.[2]

Značným nedostatkem, na který Výbor poukazuje na úvodních řádcích dokumentu, je též skutečnost, že se státu dosud nepodařilo ustanovit Veřejného ochránce práv jako plně funkční národní instituci pro lidská práva (*national human rights institution*) v souladu s tzv. Pařížskými principy,[3] akreditovanou u Globální aliance národních institucí pro lidská práva. Výbor poukázal na poměrně laxní přístup České republiky, když uvedl, že je akreditační proces příliš pomalý a v podstatě neexistuje ani žádný časový harmonogram, kdy by mělo k akreditaci dojít. Je nutné zdůraznit, že akreditovaná národní instituce pro lidská práva slouží významným způsobem ke zvyšování standardu lidskoprávní ochrany na území daného státu a o jejím významu svědčí i skutečnost, že je v současnosti zřízena již ve 123 zemích světa.

Tomio Okamura na protiuprchlické demonstraci v Praze [2]

Diskriminace

Otázky diskriminace patří k „evergreenu“ zpráv o stavu lidských práv v České republice a jde o oblast, na níž je bezesporu nutné podstatně zapracovat. Výbor zaprvé poukazuje na roztržitost antidiskriminační legislativy a doporučuje změnit antidiskriminační zákon tak, aby zajistil komplexní a účinnou hmotněprávní a procesní ochranu proti diskriminaci u všech zakázaných důvodů podle Paktu, včetně barvy pleti, jazyka, národního nebo sociálního původu, majetku, narození nebo jiného statusu.

Dále se Výbor zabýval diskriminací stejnopohlavních párů, jimž stát nedovoluje uzavřít manželství a adoptovat děti a zkritizoval též povinnou sterilizaci transsexuálů a požadavek psychiatrické diagnózy jako podmínky pro právní uznání jejich pohlaví.

Výbor se rovněž vyjádřil k diskriminaci romské menšiny. Ocenil kroky učiněné ke zlepšení situace Romů, včetně opatření prováděných v rámci strategie integrace Romů 2015–2020, a pokrok dosažený v boji proti segregaci romských dětí ve vzdělávání. Zároveň však vyjádřil přetrvávající znepokojení nad tím, že Romové nadále trpí marginalizací a diskriminací, zejména v oblasti bydlení a vzdělávání a nejsou dostatečně zastoupeni v politickém životě, zejména z hlediska zastoupení v parlamentu a v orgánech na regionální a komunální úrovni.

Lidská práva ve zdravotnictví

Výbor opětovně kritizoval Českou republiku za přístup k odškodnění obětí nedobrovolných sterilizací, zejména romských žen. Výbor poukázal zejména na skutečnost, že nebyl dosud ustanoven žádný účinný odškodňovací mechanismus, který by obětem zpětně přiznal odpovídající náhradu. Požadavek na odškodnění obětí nedobrovolných sterilizací zaznívá vůči České republice soustavně již několik let a již v roce 2005 vyzval stát k poskytnutí odškodnění nuceně sterilizovaných žen ombudsman Otakar Motejl. Jde tedy bezesporu o zásadní a trvalý lidskoprávní prohřešek České republiky.

Výbor též doporučil zrušení provádění chirurgické kastrace sexuálních delikventů (jde opět o požadavek zaznívající vůči České republice opakovaně) a zrušení používání tzv. síťových lůžek v psychiatrických nemocnicích a nastavení nezávislého sys-

Řečník na demonstraci iniciativy Islám v České republice nechceme [3]

tému monitorování a podávání zpráv o používání omezovacích prostředků.

Nové výzvy

Ze zprávy Výboru je patrné, že Česká republika stojí před závažnými problémy, které se netýkají jen určitých skupin, ale mohly by ohrozit samotné pilíře liberální demokracie. Závažné je zejména znepokojení Výboru nad vysokou úrovní nenávistných projevů proti Romům, žadatelům o azyl, uprchlíkům a migrantům, muslimům, Židům a LGBT osobám, a to ze strany politiků a vysoce postavených úředníků, v médiích a na internetu.

Výbor v této oblasti adresoval státu několik doporučení zaměřených především na aktivní potírání všech nenávistných projevů, posilování povědomí o nutnosti vzájemného respektu, odstraňování stereotypních předsudků na základě etnicity nebo náboženství, důkladného vyšetřování trestných činů z nenávisti a poskytnutí odpovídajících prostředků nápravy obětem těchto činů.

Alarmující jsou též zjištění Výboru o stupňujících se verbálních útocích na novináře, zejména ze strany vysoce postavených politiků a současně o koncentraci médií v rukou několika málo osob a rostoucího

politického vlivu na sdělovací prostředky. Výbor též vyjádřil znepokojení nad zprávami o politických zásazích do činnosti soudů a stranou jeho pozornosti nezůstala ani otázka nezávislosti státního zastupitelství.

Další vývoj

Ze závěrečných doporučení Výboru tak jednoznačně vyplývá, že kromě dlouhotrvajících lidskoprávních deficitů České republiky se přidružují problémy další, na něž je nutné neprodleně a účinně reagovat. Stát musí nyní doporučení Výboru efektivně implementovat a v případě některých doporučení (rasová diskriminace, nenávistné projevy, omezení v psychiatrických nemocnicích a cizinecká detence) do dvou let Výboru sdělit, jaká opatření přijal.

Poznámky

- [1] Jedná se například o Výbor pro odstranění diskriminace žen, Výbor pro práva dítěte, Výbor pro odstranění rasové diskriminace či Výbor proti mučení.
- [2] Toto znepokojení však nezaznělo poprvé a objevuje se též v dřívějších závěrečných doporučeních Výboru ke druhé a třetí periodické zprávě České republiky (CCPR/C/CZE/CO/2, odst. 7 a CCPR/C/CZE/CO/3, odst. 6).
- [3] Tzv. Pařížské principy jsou uvedené v rezoluci Valného shromáždění OSN č. 48/134 ze dne 20. prosince 1993.

Zdroje

- Globální aliance národních institucí pro lidská práva (GANRI). GANHRI Sub-Committee on Accreditation (online). Dostupné z: <https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Pages/default.aspx>
- Veřejný ochránce práv. 2005. Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem a návrhy opatření k nápravě, sp. zn. 3099/2004/VOP/PM. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2596>
- Vláda České republiky. 2019. Plnění mezinárodních smluv (online). Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=303>
- Výbor pro lidská práva. 2019. Závěrečná doporučení ke čtvrté periodické zprávě České republiky č. CCPR/C/CZE/CO/4 ze dne 7. listopadu 2019. Dostupné v anglickém jazyce z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/CZE/CCPR_C_CZE_CO_4_38625_E.pdf

Fotografie

- [1] United Nations flag, autor: sanjitbakshi, 22. září 2011, zdroj: Flickr, CC BY 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Tomio Okamura na protiuprchlícké demonstraci v Praze, autor: Aktron/Wikimedia Commons, 17. října 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 4.0., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Řečník na demonstraci iniciativy Islám v České republice nechceme, autor: Venca24/Wikimedia Commons, 16. 3. 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 4.0., úpravy: fotografie oříznuta.

V jakých případech lze stíhat pomluvu jako trestný čin?

Aneta Frodlová

Ústavní soud rozhodoval případ, ve kterém byla stěžovatelka odsouzena za trestný čin pomluvy, když na veřejně přístupném internetovém serveru uveřejnila nepravdivou recenzi na advokátní kancelář. V jakých situacích postačí uplatnění občanskoprávní odpovědnosti a kdy je nutné, aby nastoupily prostředky trestního práva?

Pomluva v sobě kombinuje konflikt práva na svobodu projevu a práva na ochranu dobré pověsti jako práva osobnostního. Postih za pomluvu může nastat v rovině občanskoprávní. Ovšem v závažných případech může nastoupit rovněž trestněprávní odpovědnost, jelikož pomluva je zakotvena v § 184 trestního zákoníku.

Zda budou použity prostředky práva trestního, nebo prostředky podle ostatních právních odvětví, bude záležet na intenzitě zásahu, jakož i na osobě, která je pomluvou poškozena. Této problematice se Ústavní soud (dále jen „ÚS“) věnoval ve svém nedávném nálezu.

Průběh případu před obecnými soudy

Stěžovatelka v lednu 2015 uveřejnila na portálu <http://www.firmy.cz> recenzi na advokátní kancelář, ve které uvedla úmyslně nepravdivé informace. Text, jenž stěžovatelka na portál napsala, zněl následovně: „*Naprosto neseriózní jednání. Otřesná zkušenost. Spojil se s protistranou a chtěl stáhnout mou soudní žalobu. Musela jsem okamžitě vypovědět svou plnou moc. Podala jsem na něj žalobu k soudu ohledně vrácení zálohy. Neprovedl jediný právní úkon, přesto shrábnul mých 18 tis. Kč jako zálohu. Čeká mne s Mgr. V. bohužel soud. Nejsem Mikuláš a záloha za zastupování nebyla darem.*“.

Za toto jednání shledal Okresní soud ve Frýdku-Místku (dále jen „okresní soud“) stěžovatelku vinnou ze spáchání přečinu pomluvy a sbíhajícího se zločinu křivého obvinění. Stěžovatelce byl uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání dvou let a šesti měsíců, přičemž jeho výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu tří let.

Ilustrační foto [1]

Okresní soud vzal v potaz skutečnost, že předmětná recenze byla uveřejněna na portálu, který je velmi hojně navštěvovaný. Vzhledem k obsahu recenze, způsobu zveřejnění a počtu zobrazení okresní soud konstatoval, že jako taková mohla značně ohrozit vážnost advokáta. Ve vztahu k druhu a výměře trestu okresní soud konstatoval, že „*došlo k výraznému porušení zájmu společnosti na ochraně cti a dobré pověsti člověka před pomluvou, tudíž ve stěžovatelčině případě nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, naopak je nutno dovodit trestní odpovědnost stěžovatelky*“.

Krajský soud následně zamítl stěžovatelčino odvolání, neboť v rozhodnutí okresního soudu neshledal žádné pochybení. Mimo jiné sdělil, že uložený výchovný trest není dle jeho názoru nepřiměřený.

Poté stěžovatelka podala dovolání k Nejvyššímu soudu (dále jen „NS“), který jej odmítl jako zjevně

neopodstatněné. NS se zabýval námitkou stěžovatelky, ve které tvrdila porušení principu *ultima ratio*.^[1] Uvedl, že jednáním stěžovatelky došlo k výraznému porušení zájmu společnosti a dobré pověsti člověka. A zdůraznil, že nepravdivá recenze se týkala samotné činnosti poškozeného a byla způsobila ohrozit vztah důvěry stávajících klientů, jakož i odradit potenciální klienty.

Podání stížnosti k Ústavnímu soudu

Stěžovatelka se neztotožnila se závěry obecných soudů, proto proti jejich rozhodnutí brojila ústavní stížností. Ve své stížnosti mimo jiné namítala porušení svých ústavně zaručených práv nerespektováním zásady subsidiarity trestní represe.

ÚS uvedl, že při zvažování trestnosti určitého činu je nutné reflektovat zásady a principy trestního práva, mezi které patří zásada subsidiarity trestní represe neboli princip *ultima ratio*. Dle něj má odpovědnost dle trestního práva nastoupit pouze tehdy, pokud odpovědnost podle jiného právního předpisu nepřichází v úvahu. Prostředky trestního práva je nutné užívat zdrženlivě a pouze tam, kde jiné právní prostředky nejsou efektivní nebo selhávají.

ÚS již ve své předchozí judikatuře vyslovil názor, že trestní právo nemůže sloužit jako prostředek, který by nahrazoval ochranu práv a právních zájmů

jedince soukromoprávní povahy. Jako aplikační zásada se princip *ultima ratio* použije zejména tam, kde se posuzuje jednání, které má soukromoprávní základ. To potvrzuje také doktrína, která stanovuje, že „proti jednáním porušujícím práva vyplývající z občanskoprávních, resp. obchodněprávních předpisů je třeba v první řadě brojit soukromoprávními prostředky, při jejich nedostatečnosti uplatnit sankce správní a teprve poté na posledním místě uplatnit trestněprávní prostředky“.

Orgány nerespektovaly princip ultima ratio

ÚS zdůraznil, že obecné soudy se vůbec nezabývaly účinností a dostupností jiných právních prostředků. Okresní soud se společenské škodlivosti jednání stěžovatelky zabýval pouze v rámci úvah o druhu a výměře trestu, nikoli ve vztahu k samotné vině.

ÚS uvedl, že hlavně u méně závažných trestných činů je nutné velmi pečlivě zvažovat, zda je skutečně nezbytné předmětné jednání postihovat prostředky trestního práva. Tato úvaha následně musí být zahrnuta do odůvodnění rozhodnutí o vině. Na tento požadavek je nutno klást vyšší nároky, neboť jednání má soukromoprávní základ, a nabízí se tedy proti tomuto jednání prostředky soukromého práva.

O trestný čin pomluvy by se mělo jednat pouze ve výjimečných případech velmi závažného jednání

Ilustrační foto ^[2]

a zásahu do osobnostních práva, proti kterým nelze účinně použít soukromoprávních prostředků. To budou zejména případy, kdy došlo k zásahům do nejintimnější osobní sféry jednotlivce. Dle názoru ÚS za tyto případy nelze považovat zásahy v podnikatelském prostředí, kde bude zpravidla postačovat náprava pomocí prostředků soukromého práva.

Stěžovatelka v projednávaném případě uvedla nepravdivé informace, které byly způsobilé poškodit advokáta v profesní sféře. Na druhou stranu stěžovatelka nenapsala „žádné výrazně dehonestující nebo zraňující osobní či intimní informace“. V tomto případě bude postačovat náprava pomocí prostředků soukromého práva, která se dle názoru ÚS jeví jako zcela přiměřená, dostatečná a účinná.

ÚS dovodil, že v projednávaném případě skutečně došlo k nerespektování principu *ultima ratio* a hodnocení případu obecnými soudy bylo v rozporu s čl. 39 Listiny základních práv a svobod. ÚS stěžovatelce vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

Závěr

Pomluvu jako trestný čin je možné stíhat, pokud jsou naplněny znaky skutkové podstaty a zároveň se musí jednat o čin natolik společensky škodlivý, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, jelikož současné pojetí trestného činu v českém právním řádu je formálně-materiální.

Toto pojetí je v souladu s rozhodovací praxí některých mezinárodních lidskoprávních orgánů jako například Výboru OSN pro lidská práva, který doporučuje, aby státy upustily od zakotvení pomlu-

Ilustrační foto [3]

Budova Ústavního soudu České republiky [4]

vy jako trestného činu, a pokud dojde k použití prostředků trestního práva, pak by se mělo jednat pouze o nejzávažnější případy.[2]

Poznámky

- [1] Tento princip vyjadřuje pravidlo, podle kterého je třeba na protiprávní jednání reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech, kdy uplatnění prostředků jiných právních odvětví není dostačující.
- [2] Výbor OSN pro lidská práva v listopadu tohoto roku vytkl uvedené dokonce přímo České republice ve svých závěrečných doporučeních v reakci na čtvrtou periodickou zprávu ČR. Navíc upozornil, že skutková podstata trestného činu pomluvy je v českém právním řádu definována vágně, což může mít za následek nežádoucí omezení svobody projevu veřejnosti, zejména na médií. Výbor proto doporučil České republice, aby upřesnila vymezení skutkové podstaty tohoto trestného činu.

Zdroje

- Nález Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 2019, sp. zn. II. ÚS 474/19.
- Zákon č. 40/2012 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Výbor pro lidská práva. 2019. Závěrečná doporučení ke čtvrté periodické zprávě České republiky č. CCPR/C/CZE/CO/4 ze dne 7. listopadu 2019. Dostupné v anglickém jazyce z: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/CZE/CCPR_C_CZE_CO_4_38625_E.pdf

Fotografie

- [1] Ilustrační foto, autor: Hans, datum pořízení: 15. června 2013, zdroj: pixabay, CC0 Creative Commons., úpravy: fotografie oříznuta.
- [2] Ilustrační foto, autor: 448271, datum pořízení: 6. března 2014, zdroj: pixabay, CC0 Creative Commons., úpravy: fotografie oříznuta.
- [3] Ilustrační foto, autor: Free-Photos, datum pořízení: 23. března 2015, zdroj: pixabay, CC0 Creative Commons., úpravy: fotografie oříznuta.
- [4] Budova Ústavního soudu České republiky, autor: Martin Strachon, datum pořízení: 20. února 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0., úpravy: fotografie oříznuta.

Pod pokličkou habilitačního řízení

Simona Úteřlová

Nejvyšší správní soud zamítl další stížnost na tajné hlasování vědecké rady při habilitačním řízení. Je zákonná úprava průběhu tohoto řízení, v rámci kterého se rozhoduje o subjektivních právech fyzické osoby, regulérní, jestliže není rozhodování dostatečně transparentní a nikterak odůvodněné?

Nejvyšší správní soud v listopadu tohoto roku zamítl kasační stížnost uchazeče o docenturu podanou proti rozsudku Městského soudu v Praze, který zamítl jeho žalobu proti rozhodnutí rektorky Vysoké školy ekonomické v Praze. Stěžovatel se snažil docílit transparentnosti a odůvodnění rozhodnutí vědecké rady o zastavení jeho habilitačního řízení, které obecně umožňuje uchazečům získat druhý nejvýše postavený vědecko-pedagogický titul, tedy titul docent.

Ačkoliv se jedná o takto významné řízení, je jeho zákonná úprava obsažena pouze ve dvou ustanoveních zákona o vysokých školách. To samo o sobě vykazuje určitou necelistvost úpravy průběhu řízení a je jedním z důvodů, proč se Nejvyšší správní soud touto problematikou musí opakovaně zabývat a přezkoumávat napadená rozhodnutí rektorů vysokých škol o podaných námítkách uchazečů k průběhu řízení.

Průběh habilitačního řízení

První posouzení práce uchazeče přichází již ze strany habilitační komise, která v rámci tajného hlasování vyjadřuje svůj názor k tomu, zda má být uchazeč doporučen vědecké radě ke jmenování docentem, anebo naopak doporučí předmětné řízení zastavit. V případě, že předseda komise uchazeče ke jmenování doporučí, skládá se dále řízení z tzv. habilitační přednášky a obhajoby habilitační práce, která se koná na veřejném zasedání vědecké rady. Následuje rozprava, v níž má uchazeč prostor vyjádřit se k posudkům, vypracovaným třemi oponenty, jež jsou jmenováni habilitační komisí. Pro zajištění jejich co nejvyšší objektivity smí pouze jeden z oponentů být z vysoké školy, na níž se řízení koná. V rámci této diskuze může uchazeč

Nejvyšší správní soud ČR [1]

představit i svoji dosavadní vědeckou a pedagogickou činnost a zodpovědět případné dotazy vědecké rady.

Poslední fází habilitačního řízení je pak tajné hlasování vědecké rady, která může svojí nadpoloviční většinou všech svých členů rozhodnout o jmenování kandidáta docentem. V opačném případě, tj. pokud většina členů rady hlasuje proti, uplatňuje se nevyvratitelná domněnka o tom, že se řízení zastavuje s tím, že výsledek hlasování je uchazeči oznámen spolu s vrácením jeho habilitační práce.

Obrana proti výsledku hlasování

Poněkud vágně je pak upraven i zákonný rozsah možnosti obrany proti zamítavému rozhodnutí rady. Podle této úpravy může uchazeč podat námítky proti postupu při habilitačním řízení. Jelikož nikde nejsou stanovena kritéria pro výběr kandidáta, a ani detailní průběh řízení, je podání námitek v mnoha případech zcela bezpředmětné. Odmítnutý uchazeč totiž spolu s negativním výsledkem, způsobujícím zastavení habilitačního řízení, neobdrží žádné odůvodnění zamítavého rozhodnutí vědecké rady. Absence odůvodnění tedy neumožňuje, aby se uchazeč srozumitelně a jasně dozvěděl, z jakých důvodů nebyl vybrán.

Je logické, že pokud se jedná o tajné hlasování kolektivního orgánu, je oficiálně těžko zjistitelné, jaké

Vysoká škola ekonomická v Praze [2]

objektivní důvody vedly členy komise ke kladnému či zápornému hlasování. Avšak stojí za zvážení, zda by řízení, ve kterém se rozhoduje o individuálních právech a povinnostech jednotlivce, nemělo být transparentní, odůvodněné a podléhat přísnější kontrole, než je pouze přezkum námitek uchazeče děkanem fakulty či posléze rektorem dané vysoké školy. Přestože uchazeč nemá subjektivní právo na jmenování docentem, je nutné pohlížet na podaný návrh jako na uplatňování jeho základního práva dle čl. 26 Listiny základních práv a svobod. Věc se týká práva na svobodnou volbu povolání, kterým by uchazeč vedle oprávnění spojených s touto pozicí implicitně získal i určité postavení na relevantním trhu práce.

Nejvyšší správní soud dlouhodobě zastává názor, že tajnost hlasování a celková, ač jednoduchá, úprava habilitačního řízení je v souladu s ústavním pořádkem, a proto se nikdy nerozhodl věc předložit Ústavnímu soudu ČR. Otázkou však tak zůstává, zda v takovém případě nedochází k narušení principu spravedlivého důvodu (resp. spravedlivého procesu), který v sobě nepřímou nese i povinnost uvést důvod daného stanoviska či rozhodnutí. Nebude-li neúspěšný uchazeč znát důvod odmítnutí svého návrhu, nebude moci zdokonalit svoji práci a mít možnost v budoucnu uspět.

Pokud se rozhodneme s názorem Nejvyššího správního soudu souhlasit, zůstává k polemice, zda není diskriminační, když dojde k výběru uchazeče, který vykazuje nižší akademické předpoklady, jako je např. méně výrazná knižní publikační činnost (jako tomu bylo u stěžovatele ve výše uvedeném rozhodnutí Nejvyššího správního soudu) než odmítnutý uchazeč. V takovém případě, jelikož nejsou stanovena konkrétní kritéria výběru, nelze totiž posoudit, na základě jakých důvodů vědecká rada hlasovala.

Zdroje

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13.11.2019, sp.zn. 9 As 117/2018

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 17.1.2013, sp.zn. 30A 73/2012

Řád habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem na Vysoké škole ekonomické v Praze

Fotografie

[1] Nejvyšší správní soud ČR, autor: Millenium187, 17.července 2011, zdroj: Wikipedia Commons, CC BY-SA 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.

[2] Vysoká škola ekonomická v Praze, autor: Aktron, 9.11.2008, zdroj: Wikipedia Commons, CC BY-SA 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.

Lze zpětně trestat podvod u státní závěrečné zkoušky jejím zneplatněním?

Klára Košťálová

Nejvyšší správní soud se nedávno zabýval případem vyslovení neplatnosti vykonání státní závěrečné zkoušky bývalou studentkou jedné z českých právnických fakult z důvodu jejího podvodného jednání. Co konkrétně měla bývalá studentka učinit? A byla jí zkouška zneplatněna oprávněně?

Rektor Univerzity Palackého v Olomouci (dále jen „rektor“) na konci srpna roku 2018 vydal rozhodnutí, jímž byla bývalé studentce zpětně vyslovena neplatnost vykonání státní závěrečné zkoušky z předmětů Trestní právo a Správní právo.

Důvodem bylo zjištění, že zkoušku složila podvodně, a to úmyslným jednáním jdoucím proti dobrým mravům, za pomoci jiné osoby. Po celou dobu zkoušení byla údajně v kontaktu s přítelem pomocí technického zařízení (miniaturního reproduktoru v uchu a mikrofону skrytého pod šaty). Podvodným jednáním v této formě měla naplnit znaky skutkové podstaty vymezené v § 47c odst. 2 písm. b) zákona o vysokých školách, tedy se měla dopouštět soustavného či opakovaného jednání proti dobrým mravům.

Bývalá studentka podala proti rozhodnutí rektora žalobu ke Krajskému soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“), který jej zrušil. Důvodem byl především výklad pojmu soustavné jednání. Krajský soud vycházel z toho, že k naplnění skutkové podstaty vymezené v § 47c odst. 2 písm. b) zákona o vysokých školách je třeba, aby se nejednalo o činnost jednorázovou. Dovedil tak, že za soustavné či opakované jednání nebylo možné považovat vytýkané jednání bývalé studentky v průběhu 60-70 minut státní závěrečné zkoušky.

Rektor podal proti rozsudku kasační stížnost

Rektor namítal nesprávnou interpretaci § 47c odst. 2 písm. b) zákona o vysokých školách. Dle jeho názoru nelze zmíněné ustanovení a pojem soustavnosti vykládat natolik extenzivně, aby byl vyvolán

Nejvyšší správní soud [1]

dojem, že k jednání proti dobrým mravům je nutno, aby tak osoba konala soustavně během několika let studia. Zmínil, že podvodné jednání žalobkyně neprobíhalo pouze během samotné zkoušky, ale i přípravy na ni (na tzv. potítku).

Rektor odkázal na názor přezkumné komise Univerzity Palackého, která uvedla, že „ze zákona o vysokých školách a jejich vnitřních předpisů plyne, že student má plnit své studijní povinnosti nejen samostatně a sám, ale i řádně a čestně, bez jakýchkoliv podvodných jednání“. Tím, že bývalá studentka používala při státní závěrečné zkoušce zakázanou nápovědu, jednala v rozporu s právními předpisy i vnitřními předpisy Univerzity Palackého. Naplnila tedy podmínky státní závěrečné zkoušky a ukončení studia jen zdánlivě. S tímto názorem se rektor ztotožnil.

Posouzení případu Nejvyšším správním soudem

Nejvyšší správní soud (dále jen „NSS“) připomněl, že s účinností od 1. 9. 2016 bylo do zákona o vysokých školách doplněno několik ustanovení umožňující ve stanovené lhůtě vyslovit neplatnost vykonání státní závěrečné zkoušky nebo její součásti nebo obhajoby disertační práce. Pro daný případ je relevantní § 47c.

„Nemravná jednání“, která by měla za následek vyslovení neplatnosti vykonání státní závěrečné zkoušky nebo její součásti, je dle názoru NSS tře-

Ilustrační foto [2]

ba vykládat tak, aby byl brán zřetel na jejich rozsah. Zásah do výsledků obhajoby disertační práce či následné zneplatnění vykonání státní závěrečné zkoušky má být prostředkem *ultima ratio*. Zpětný postih má nastat dle důvodové zprávy jen tehdy „šlo-li o úmyslné jednání proti dobrým mravům systematické povahy nebo byla-li u dotyčného podstatně narušena možnost získat standardní znalosti a dovednosti absolventa daného studijního programu“.

NSS poukázal na skutečnost, že i přes zakázanou nápovědu bylo nutné, aby sama bývalá studentka měla podstatné povědomí o právních pojmech a institutech, které byly předmětem zkoušky. Státní závěrečnou zkoušku by nesložila, pokud by v materii neměla určitou orientaci.

Skutkové podstaty, kterých se lze podle § 47c odst. 2 písm. b) zákona o vysokých školách dopustit, mají podmínku úmyslného jednání proti dobrým mravům, zároveň musí mít i určité specifické znaky nebo specifické následky. Samotné jednání jdoucí proti dobrým mravům může být soustavné, opakované či může jít o již výše zmíněnou podstatně narušenou možnost získat standardní znalosti a dovednosti absolventa daného studijního programu, která soustavnost ani opakovatelnost nevyžaduje.

Bývalá studentka se měla dopustit jednání soustavného. NSS se s tímto názorem rektora neztotožnil a sdělil, že „soustavné jednání má mít dostatečně významný věcný rozsah. V případě žalobkyně jej však nedosáhlo, byť se mu nepochybně přiblížilo“. Odůvodněním NSS bylo, že bývalá studentka se dopouš-

těla jednání proti dobrým mravům při jedné části státní závěrečné zkoušky. Nebylo předestíráno, že by nápovědu využila i v dalších, srovnatelně významných, částech. Jednání tedy postrádá znak soustavnosti. NSS dále argumentoval, že je třeba znak soustavnosti odlišovat od předepsané formy jednání – úmyslu, což rektor opomněl.

Zneplatnění státní závěrečné zkoušky z důvodu plagiátorství kvalifikačních prací

Bývalá studentka ve vyjádření ke kasační stížnosti argumentovala, že jednání, kterého se dopustila, nelze podřadit pod skutkovou podstatu obsaženou v § 47c odst. 2 písm. b) zákona o vysokých školách. Toto ustanovení se dle ní vztahuje pouze na případy nejzávažnější a trvalejší povahy, jako je odebírání titulů kvůli plagiátům kvalifikačních prací a trestné činnosti, na základě které osoby titul získaly.

V souvislosti se stávajícím zněním zákona o vysokých školách a výkladem klíčového ustanovení je třeba zmínit odlišování dvou typů jednání v rozporu s dobrými mravy. Pro vykonání státní závěrečné zkoušky za pomoci nápovědy (nynější případ) je nutným předpokladem nemalá znalost dané problematiky osobou, která zkoušku skládá. Nápověda od cizí osoby funguje podpůrně. Takové jednání proto není důvodem pro vyslovení neplatnosti.

Naopak situace, kdy by byly cizí myšlenky vydávány za vlastní, nejčastěji případy plagiátorství, nevyžaduje intelektuální výkon „autora“ práce. Úmyslné neoprávněné užití díla jiné osoby je důvodem pro zahájení řízení o vyslovení neplatnosti. Řízení lze zahájit ex offio, nejpozději do tří let ode dne obhajoby kvalifikační práce. Jsou-li shledány důvody, vydá rektor rozhodnutí, jímž je vyslovena neplatnost disertační práce.

Zdroje

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. října 2019, č. j. 2 As 123/2019 - 37.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

[1] Nejvyšší správní soud, autor: Dezidor, datum pořízení: 8. října 2007, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0., úpravy: fotografie oříznuta.

[2] Ilustrační foto, autor: Blogtrepreneur, datum pořízení: 26. července 2016, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0., úpravy: fotografie oříznuta.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Aneta Frodlová

Vnitrostátní právo

- Bejček, J.: K některým otevřeným problémům právní odpovědnosti. *Právní obzor* 5/2019.
- Bílková, V.: Zranitelnost v právu lidských práv. *Jurisprudence* 5/2019.
- Černín, K.: Principy dobré správy v argumentaci NSS: výsledky empirického výzkumu. *Jurisprudence* 5/2019.
- Havelková, B.: Diskriminace z důvodu pohlaví - jde jen o "pár shnilých jablek"? *Jurisprudence* 4/2019.
- Horák, F.: Krize hodnot a soudobé právo. *Jurisprudence* 4/2019.
- Hurych, J.: Heuristika kotvy v právním rozhodování: čas pro psychologickou intervenci. *Jurisprudence* 5/2019.
- Mates, P.: Nad procesní úpravou správního trestání. *Trestněprávní revue* 10/2019.
- Matušková, T.: Určování výše odvodu – Jak (ne)funguje role sjednocovatele judikatury. *Soudní rozhledy* 11-12/2019.
- Průchová, I.: Právo životního prostředí a pozemkové právo v hledáčku uplynulých (padesáti) let... a trochu i z pohledu budoucí perspektivy. *Časopis pro právní vědu a praxi* 100/2019.
- Rosůlek, A.: Srovnání české a polské právní úpravy odpovědnosti za činy spáchané ve stavu nepřičetnosti pod vlivem návykových látek. *Trestněprávní revue* 10/2019.
- Rozehnalová, N. – Sedláková Salibová, K.: Mezinárodní právo soukromé – včera, dnes a zítra. *Časopis pro právní vědu a praxi* 100/2019.
- Svatoň, J.: Ústavní právo a státověda v proměnách času. *Časopis pro právní vědu a praxi* 100/2019.

- Šimková, H. – Šínová, R.: Zjištění rozhodných skutečností v řízeních o určení a popření mateřství. *Právní rozhledy* 21/2019.
- Šimíčková, K.: K pojmu zranitelnost v českém právním prostředí, zejména v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence* 5/2019.
- Válková, H.: Soudnictví ve věcech mládeže optikou poslední implementační novely. *Trestněprávní revue* 10/2019.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Lužná, R.: Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o pěstounské péči. *Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva* 10/2019.
- Müller, J.: Oběti trestného činu v rodině, jejich práva a možnosti. *Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva* 10/2019.
- Tymofeyeva, A.: Zranitelné osoby v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence* 5/2019.
- Vonka, M.: Zákaz pracovněprávních vztahů mezi manžely a partnery. *Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva* 10/2019.

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

- Burry, S.: The „Myth“ of Firearms Legislation? The Gun Control Measures in the United States vis-à-vis Australia. *Mezinárodní politika*. 21. 11. 2019.
- Hawkin, B.: The Polar Silk Road: Potential for a closer Sino-Russian relationship? *Mezinárodní politika* 2. 11. 2019.
- Hosoda, T.: Waves in the South China Sea are getting higher. *Mezinárodní politika*. 6. 11. 2019.
- Lee, Y. D.: The China-Central and Eastern European Countries Initiative: What we need to know about it. *Mezinárodní politika*. 13. 11. 2019.
- Pereira, S. F.: Modernization theory and the Islamic State. *Mezinárodní politika*. 26. 11. 2019.

AKTUÁLNĚ ZE SVĚTA LIDSKÝCH PRÁV

Sledujte náš Facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Jan je vedoucím Centra pro lidská práva a demokracii. Po vystudování práva a ekonomie pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Poté působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V současnosti působí rovněž jako seniorní výzkumný pracovník v Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Jana Šikorská: Jana studuje prvním rokem magisterský program v oboru mezinárodní právo na Graduate Institute of International and Development Studies v Ženevě. Bakalářský titul práv získala na University of Exeter ve Velké Británii. Zaměřuje se především na mezinárodní trestní spravedlnost, a to konkrétně na oblast sexuálních zločinů. V rámci studia vypomáhala na univerzitě jako výzkumný asistent.

Bc. Tereza Šťastná: Tereza studuje čtvrtý ročník oboru právo a právní věda na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a dlouhodobě se zajímá o ochranu lidských práv, trestní právo a mezinárodní právo veřejné. V současnosti působí v Amnesty International a pracuje v advokátní kanceláři.

Petra Olivová: Petra studuje mezinárodní vztahy na Masarykově universitě v Brně. Vystudovala i bakalářský stupeň politologie a evropských studií. Dlouhodobě se zajímá o lidská práva, mezinárodní právo veřejné a postavení uprchlíků.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, LL.M.

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva. Je členkou výboru Rady Evropy pro umělou inteligenci a lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií a v Ústavu pro otázky soudnictví PrF MUNI. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace na UC Berkeley. V létě přednáší na Shandong University v Číně. Hubert je členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Mgr. Zuzana Andreska: Zuzana je studentkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy a absolventkou oboru genderová studia na Fakultě humanitních věd. Věnuje se feministické kritice práva a propojování práva a jiných společenských věd.

Jana Šulcová: Jana studuje poslední ročník magisterského oboru mezinárodní vztahy na FSV UK. Stážovala v Radě Evropy a na velvyslanectví ČR v Brazílii. Kromě lidských práv se zajímá i o mezinárodní politiku a problematiku řešení konfliktů.

Mgr. Bc. Eva Kostolanská: Eva vystudovala práva a dokončuje studium psychologie na Masarykově univerzitě. Kromě lidských práv se zajímá o zdravotní právo a průnik mezi právem a psychologií. Působí na Nejvyšším správním soudě jako poradce na analytickém oddělení.

Jakub Drahorád: Jakub je studentem třetího ročníku mezinárodních teritoriálních studií na FSV UK a práv na PF UK. Kromě lidských práv se zajímá o problematiku volebního práva, mezinárodní vztahy současné i minulé a společenský kontext práva.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Nela Černotová

Nela studuje právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a lidská práva. Strávila jeden semestr na Mexické Národní Autonomní Univerzitě (UNAM) v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Stážovala dále u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Momentálně je na studijním pobytu v Heidelbergu, kde také pracuje v Max Planck Institutu pro srovnávací veřejné právo a mezinárodní právo. Je členkou správní rady české sekce Amnesty International.

Stážisté:

Andrea Štástková: Andrea studuje magisterský program na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy studuje obor Politologie a mezinárodní vztahy. Během studia absolvovala stáž na Ministerstvu vnitra. Dlouhodobě se zajímá o mezinárodní právo, mezinárodní politiku a studium jazyků.

Tereza Ciupková: Tereza je studentkou posledního ročníku Právnické fakulty Univerzity Karlovy, kde se věnuje zejména cizineckému a azylovému právu. Během studia absolvovala na příklad stáž na Velvyslanectví ČR v Chile a Organizaci na pomoc uprchlíkům v Praze. Momentálně působí v neziskové organizaci, která zřizuje přijímací střediska pro žadatele o azyl v italské Bologni.

Michaela Stenzelová: Michaela je absolventkou Právnické fakulty Masarykovy univerzity a současně absolventkou dvouoboru Mezinárodní vztahy a Evropská studia. Během studií absolvovala stáž na Velvyslanectví České republiky v Římě a Stálé misi České republiky při OSN v New Yorku. Zajímá se zejména o lidská práva a mezinárodní politiku.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na Právnické fakultě Masarykovy univerzity a lidská práva a demokratizaci na EIUC (European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation) v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, u Evropského soudu pro lidská práva a u Veřejného ochránce práv. Působí na Nejvyšším správním soudě jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Stážisté:

Aneta Frodlová: Aneta studuje čtvrtým rokem magisterský studijní obor na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Dlouhodobě se zajímá o ochranu lidských práv a trestní právo, jak v českém, tak mezinárodním kontextu.

Mgr. Pavel Doubek, Ph.D: Pavel vystudoval doktorské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Pracoval v Kanceláři Ombudsmána a na Úřadu Vlády ČR. V roce 2019 se v rámci postdoktorského programu podílel na zřizování národního preventivního mechanismu na Taiwanu.

Simona Úlehlová: Simona je studentkou Právnické fakulty UK. Během studia absolvovala lidskoprávní stáže v Evropském parlamentu v Bruselu a na Stálé misi ČR při OSN v Ženevě. Dlouhodobě se tak věnuje lidskoprávní problematice, a to i jejímu přesahu do zdravotnického práva.

Klára Košťálová: Klára je studentkou čtvrtého ročníku magisterského oboru na Právnické fakultě v Olomouci. Mimo práva studovala na Filozofické fakultě francouzštinu. Oblastí jejího zájmu je především trestní právo, základní lidská práva a jejich ochrana.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokracii

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černotová,
Lucie Nechvátalová Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Michal Oščipovský | ISSN 1804-2392.